

Practische wenken in het belang der weezenverplegingd

<https://hdl.handle.net/1874/234582>

mm 11004

BR. 1875. I. 38.

PRACTISCHE WENKEN

IN HET BELANG DER

WEEZENVERPLEGING,

DOOR

W. F. C. A. BAAR,

ONDERWIJZER IN HET WEESHUIS DER HERVORMDE GEMEENTE
TE ZWOLLE.

ZWOLLE,

VAN HOOGSTRATEN & GORTER.

1875.

BOEKHANDEL
van
J. GREVEN,
Ganzenmarkt
UTRECHT.

WEEZENVERPLEGING.

PRACTISCHE WENKEN

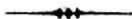
IN HET BELANG DER

WEEZENVERPLEGING,

DOOR

W. F. C. A. BAAR,

ONDERWIJZER IN HET WEESHUIS DER HERVORMDE GEMEENTE
TE ZWOLLE.

ZWOLLE,
VAN HOOGSTRATEN & GORTER.

1874.

I N H O U D.

	Bladz.
EEN WOORD VOORAF.	I
DE WEESVADER.	1
1 ^o . Zijne verhouding tot de verpleegden.	5
2 ^o . Zijne verhouding tot de suppoosten.	31
3 ^o . Zijne verhouding tot het college van Regenten.	35
LICHAMELIJKE OPVOEDING DER WEEZEN: VOEDING, KLEE- DING, REINIGING.	41
LICHAMELIJKE STRAFFEN.	53
De straf door onthouding van voedsel.	55
Het opdringen van spijsen.	56
Het verkorten van den slaap	57
De straf van het opsluiten.	58
De straf van het slaan.	60
VROEGTIJDIGE INSPANNING.	61
DE ONTWIKKELING DER HUWBAARHEID.	67

Een woord vooraf.

Er is een tijd geweest, waarin men weinig meer wist van het lot der weezen, die ondersteuning behoeften, dan dat er gestichten bestonden, waarin zulke kinderen konden opgenomen, gevoed en gekleed worden. Het behoorde tot de uitzonderingen, als men 't waagde den voet te zetten op 't gebied der weezenverpleging en rekenschap vroeg van de wijze, waarop men zich 't lot der ouderlooze kinderen aantrok. Er bestonden verschillende redenen voor die onzijdigheid. Sommigen meenden, dat het ruime veld der weesverzorging weinig stof tot nadenken gaf en dat de werkring van den weesvader van te geringe beteekenis was om er zich feitelijk mee in te laten. Anderen daarentegen waren van gedachten, dat het heiligschennis zou zijn zich op dat terrein te begeven met het doel om de gegevens te verzamelen voor een gemotiveerd oordeel over de wijze, waarop onze weezen verzorgd werden, terwijl nog anderen zich wijs maakten, dat de weezenverpleging op goede grondslagen rustte, en het dus geen gewenschte resultaten kon opleveren, indien men trachtte bekend te worden met den aard van het leven in weeshuizen. Onder hen, die met de opvoeding van weezen feitelijk belast waren, telde men niet weinigen, die huiverden bij de gedachte aan de mogelijkheid van dat onderzoek, omdat zij het bewustzijn hadden, dat er veel

in hun doen en laten was, dat door allen, bedeed met een gezond verstand en liefdevol hart, zou veroordeeld worden als de grenzen van alle recht en billijkheid, van eerlijkheid en zedelijkheid ver te buiten gaande.

Nog zijn er, die om den wille van een gemakkelijk leven en niet het minst om hunne financieële belangen, alle verandering en verbetering op hun gebied zoeken tegen te houden of te vertragen. In spijt echter van zoo menige tegenwerking is er eindelijk wrijving gekomen. De geest van vooruitgang, die met stoutheid allerlei sociale en godsdienstige vraagstukken opwierp, wist zich allengs een weg te banen binnen de muren van onze gestichten voor weezen en drong met ernst door tot in den boezem der weezenverpleging.

Door velen, die 't waarlijk goed meenen met de verzorging van ouderlooze kinderen, is gezegd, dat de ontwikkeling op dat gebied geen gelijken tred heeft gehouden met den vooruitgang en de beschaving op elk ander. Zij hebben aangetoond, dat men niet langer bij de bestaande toestanden en de algemeen gevolgd wordende wijze van verzorging mocht blijven volharden, indien men onze godshuizen niet langer wilde misbruiken of het geld der liefdadigheid en de belasting door de burgerij opgebracht, niet langer wenschte te besteden om de zedelijke krachten onzer lagere standen te verzwakken.

Het doet ons goed, dat we zulke krachtige stemmen vernemen, die van belangstelling getuigen in het lot van vele duizenden in den lande, die van ouderzorg verstoken, behoefte hebben aan degelijke hulp. Het doet ons goed, te vernemen hoe hier en

daar een wijs gebruik wordt gemaakt van opmerkingen en wenken in 't belang der weezenverpleging, terwijl 't ons telkens leed doet, zoo dikwerf we lezen, hoe nog hier en daar pogingen worden aangewend tot verandering door het leven in sommige gestichten in een bespottelijk daglicht te stellen of de geschiktheid der personen, die met het werk der opvoeding feitelijk in aanraking worden gebracht, in twijfel te trekken op eene wijze, die getuigt van hatelijkheid en minachting. 't Heeft onzes inziens weinig verdiensten alleen de gebreken in onze weeshuizen aan te wijzen, zonder middelen aan de hand te geven, die tot verbetering kunnen leiden. Daarom juichen wij den arbeid toe van de Vereeniging in het belang der Weezenverpleging, een arbeid, die reeds goede vruchten heeft afgeworpen, al was het slechts de belangstelling, die schier overal is opgewekt en wordt levendig gehouden.

Invloed van buiten mag zeker beschouwd worden als een krachtig middel tot opwekking van een nieuw leven in den boezem der weezenverpleging, doch 't is te betwijfelen of de arbeid der Vereeniging in 't belang der weezenverpleging op goede uitkomsten mag hopen, zoolang zij, die met de opleiding van weezen in gestichten belast zijn, geen hooger eischen stellen aan hun werkring. Jammer, dat het hooge belang der zaak nog zoo weinig gevoeld wordt. Jammer, dat men nog zoo veel waarde hecht aan oude gebruiken en vormen, waarvoor men bij ernstig nadenken de verkeerde uitwerking inziet. Terwijl de inrichting der maatschappij in onzen tijd eene algeheele reorganisatie ondergaat; terwijl men schier overal als voortgejaagd wordt op den weg van

beschaving, willen velen de opleiding van zoovele duizenden hulp-behoevende weezen daarin niet doen deelen, maar volharden bij de onpractische opvoedingsmiddelen, die in gestichten voor weezen eenmaal zijn aangenomen. Een belangrijk vraagstuk is aan de orde: uitbesteding of opvoeding in gestichten, waarvan de 19e eeuw wellicht de oplossing niet leveren zal. Ofschoon de voorstanders van de opvoeding der weezen in burgergezinnen een belangrijke schrede voorwaarts hebben gedaan door de oprichting van eene Maatschappij, die hunne plannen zal trachten te verwezenlijken, bestaat er grond voor de meening, dat het beginsel van uitbesteding geen algemeene toepassing zal kunnen erlangen, zoolang vele opvoedingsgestichten recht van bestaan hebben door strenge reglementaire bepalingen of testamentaire beschikkingen. De moeielijkheden, die zich bij de oplossing der kwestie voordoen, bewijzen, dat het gestichtsleven nog vele aanhangers vindt, die, beziel met waarachtige belangstelling in de goede zaak, aantonen, dat er veel goeds te verwachten is van de opvoeding in gestichten van kleinen omvang, mits de leiding van en het toezicht op de verpleegden aan geschikte personen worden opgedragen. Gelukkig kan men tot staving van die bewering wijzen op enkele inrichtingen in ons land, waarin in de laatste jaren een ander en beter opvoedingssysteem in beoefening werd gebracht. Waar in dien geest wordt gewerkt, bewijzen daden, dat men bij de beantwoording der vraag: „Hoe zal men het weeskind het best opvoeden,” zijn tegenwoordige belangen niet uit het oog wil verliezen.

Onzes inziens behoorden H. H. Bestuurders van Weeshui-

zen allereerst in te zien, dat er geen gunstige uitkomsten kunnen verwacht worden van de opvoeding (?) der aan hunne zorgen toevertrouwde weezen, zoolang de personen aan wie zij de verzorging der verpleegden hebben opgedragen blijken geven van ongeschiktheid.

Het Hoofdbestuur der Vereeniging in 't belang der weezenverpleging achtte het noodig dit punt ter sprake te brengen in de algemeene vergadering van 20 April '70, tot welker bijwoning ook afgevaardigden van weeshuisbesturen waren uitgenoodigd. Bij de behandeling der vraag welke de vereischten behooren te zijn van een weesvader is gezegd: hij moet een beschaafd man zijn, die zich zijner omvangrijke taak bewust is, en allen stemden het toe, dat het welslagen der opvoeding in weeshuizen voor een groot deel afhangt van de geschiktheid der personen, onder wier leiding en toezicht de verpleegden gesteld werden.

En wie zou dit nog in twijfel trekken?

Aan een onderwijzer, die de opvoeding van 't opkomend geslacht met de ouders deelt, stelt men hooge eischen. Hij moet zijn een man van alzijdige ontwikkeling, die zijne paedagogische kennis niet slechts heeft opgedaan in de school van Niemeyer of in die van Schwartz, maar die bij ervaring weet, hoe men 't kind 't best tot zijne bestemming leiden zal. Het radicaal van hoofdonderwijzer is hem nog geen zekere waarborg, dat hij eenmaal eene plaats zal erlangen aan 't hoofd eener school. Men wil van hem bewijzen van beproefde bekwaamheid als onderwijzer en opvoeder.

En hoe luttel zijn vaak de eischen, die gesteld worden aan

een weesvader, wiens taak het is in de plaats der ouders te treden en voor de lichamelijke en zedelijke ontwikkeling der onderlooze kinderen zorg te dragen. Wij hadden gehoopt, dat Weeshuis-besturen, nu de eischen voor een opvoeder in een weeshuis breedvoerig geformuleerd zijn in een Regentencongres, in 't vervolg bij de keuze van beambten met meer omzichtigheid zouden te werk gaan en nog andere voorwaarden zouden stellen dan „gehuwde lieden zonder kinderen.”

Zoolang de eischen zóó gering en de voorwaarden zóó luttel zijn, zullen de gepasporteerde militairen, de politieagenten en koopvaardij kapiteins vrijmoedigheid hebben zich onder de sollicitanten te scharen naar de betrekking van weesvader en de ondervinding leert, dat dezulken nog kans van slagen hebben.

Wie durft met eenigen grond iets goeds verwachten van het moeielijk en gewichtig werk der opvoeding, als het wordt toevertrouwd aan onkundige en onverstandige personen.

Alleen een goed weesvader weet aan de opvoeding in zijn gesticht de gewenschte richting te geven, terwijl zonder hem het meest doelmatige gebouw en de ruimste en beste hulpmiddelen hun doel geheel missen.

„Mooie steenen kosten geld,” zegt M. Leopold, als hij over de geschiktheid der onderwijzers handelt en daarbij wijst op nieuwe en naar den geest des tijds ingerichte schoolgebouwen, „maar voor de keuze van een degelijken, flinken onderwijzer is nog iets meer noodig.” Wij brengen zijne gedachte gaarne over op 't gebied der weezenverpleging en zeggen met het oog op menig weezenpaleis: doelmatige gestichten zijn on-

misbaar, zoodra men een zeker getal weezen bijeenbrengt, doch zij zijn gepleisterde graven, als zij bestuurd worden door personen, die van opvoeding niet het minste begrip hebben. Met Gustaaf Bauer zeggen wij: „de eerste voorwaarde en zekerste waarborg voor 't gelukken van alle opvoeding ligt in de persoonlijkheid van den opvoeder.” Prachtige weeshuizen, met nauwgezetheid opgestelde instructies, voortreffelijke weeshuisbesturen — dit alles baat niets, waar weesvader en suppoosten vreemd zijn aan 't gewichtig werk der opvoeding.

Dit dienden H. H. Regenten van weeshuizen wat meer in 't oog te houden bij de aanstelling van beamtten. Nog vrij algemeen is de opinie, dat H. H. Regenten het weeshuis kunnen besturen, waartoe trouwens menig weesvader door zijne in het oog vallende nietige bezigheden aanleiding geeft.

Gemis zelfs van uiterlijke beschaving hebben hem allengs in de schatting van 't publiek gelijk gesteld met een concierge, een huisbewaarder.

De karige bezoldiging aan vele dier betrekkingen verbonden is oorzaak, dat bij het ontstaan eener vacature bij uitsluiting personen uit den kleinen handwerksstand, of zelfs personen, die geen middel van bestaan hebben durven meedingen naar dat „b a a n t j e”, zooals zij 't vaak uitdrukken.

Omdat het voor hoofdbeamtten in weeshuizen vaak geen vereichte is bewijzen van paedagogischen arbeid te overleggen, hebben H. H. Bestuurders het noodzakelijk geacht tot bevordering van een geregelden gang van zaken een rooster van werkzaamhe-

den, in den vorm eener instructie, vast te stellen en daarin op te nemen hoe men wil, dat de suppoosten van uur tot uur handelen zullen, en opdat de verpleegden toch ook zouden weten, hoe zij zich behooren te gedragen zonder merkbare stoornis in de huishouding te veroorzaken, en opdat het toch kenbaar zou worden, dat het Bestuur de verpleegden wil beschermen tegen de soms willekeurige handelwijze der beambten, heeft men op slaap- en in eetzaalen reglementen opgehangen, die soms bij de infunctietreding van een nieuwen beambte van A—Z worden voorgelezen.

Als de zaak maar marcheert, dan is men vaak tevreden. Voor klachten van den vader over brutaliteit, onzedelijkheid of minachting jegens het in- en uitwendig bestuur is men bevreesd. Indien daarover bij herhaling ongunstige rapporten worden uitgebracht, wordt men wrevelig en begint men het te betwijfelen of de vader wel politie kan uitoefenen.

Zou men dan een politie-beambte willen en geen opvoeder?

Het is eene onverantwoordelijke handelwijze, als er weeshuisbesturen mochten gevonden worden, die zoo weinig conscientieus met de hulpbehoevende weezen omspringen.

In elke maatschappelijke betrekking van eenig gewicht, wil men personen, die volgens deugdelijke beginselen handelen. De betrekking van weesvader schijnt in veler meening daarop eene uitzondering te mogen maken. Wij huiveren bij de gedachte, dat er zoovele duizenden kinderen, die van vader- en moederzorg beroofd, eene plaats mochten erlangen in een wees- of armhuis, zouden verloren gaan, omdat de zorg voor hunne opvoeding is

toevertrouwd aan personen, die voor die gewichtige taak niet berekend zijn.

Het is geenszins onze bedoeling over alle weeshuizen een slecht oordeel te vellen. Er zijn gunstige uitzonderingen en met het oog op de meer practische inrichting van enkele opvoedingsgestichten voor weezen en de daardoor verkregen gunstige uitkomsten, hebben we grond om van de opvoeding in gestichten, die naar den geest des tijds zijn ingericht en die bestuurd worden door geschikte personen, veel goeds te mogen verwachten.

Een weesvader, dien ik in zijn werkring leerde kennen als een bij uitstek practisch opvoeder, sprak als zijne vaste overtuiging uit, dat er zeker groote hervormingen in de weeshuizen zouden kunnen komen, als de weesvaders van tijd tot tijd een bijeenkomst hielden om over de belangen van hun werkring van gedachten te wisselen. Hij had daarbij het oog op de belangrijke verrichtingen der weesverzorgers in Zwitserland, die eene vereeniging hebben geconstitueerd in het belang van de opvoeding der ouderlooze hulpbehoevende kinderen. Na het plan tot het daarstellen van eene dergelijke bijeenkomst van weesvaders hier te lande in ernstige overweging te hebben genomen, stuitte hij op bezwaren, die de uitvoering daarvan vooralsnog onmogelijk maakten.

Een der gewichtigste moeielijkheden, die hem in den weg stonden, was de weinige belangstelling voor de goede zaak, waarvan hij de ondervinding verkregen had door zijn bezoek aan de meeste weezengestichten in ons land en door de gesprekken bij die gelegenheid gevoerd met hoofdbeambten en suppoosten over het gewicht aan hun werkring verbonden.

Maar is er dan geen andere weg, waar langs we de zoo zeer gewenschte belangstelling kunnen opwekken, elkaar wenken kunnen geven en opmerkingen maken?

Ziet, die vraag hebben we ons gesteld en na lang aarzelen zijn wij er toe gekomen onze gedachten over enkele belangrijke onderwerpen, betreffende de opvoeding van weezen in gestichten, te formuleeren en onder de aandacht te brengen van allen, die maar eenigen gunstigen invloed kunnen uitoefenen op de weezen-verpleging.

„Practische wenken”, onder dien titel wordt dit boekje met bescheidenheid in uwe belangstelling aanbevolen. Behalve onze ervaringen, door langdurigen arbeid in weeshuizen verkregen, hebben we enkele wenken van gerenommeerde opvoedkundigen geraadpleegd en daaruit aanhalingen gedaan.

Het doel van dit schrijven zal bereikt zijn, als het mocht bijdragen om het gestichtsleven meer in overeenstemming te brengen met de eischen van het burgergezin.

De weesvader.

Dr. De Gelder zegt, als hij handelt over den onderwijzersstand: „De dagen zijn zoolang nog niet voorbijgegaan, toen de onderwijzersstand door sommige eigenaardigheden, die dezen of genen schoolmonarch in het oog deden vallen, het voorwerp van bespotting in zekere kringen der samenleving was, die zich ten zijnen koste vroolijk maakten.”

Met meer recht nog dan waarmee Dr. De G. deze opmerking neerschreef, mogen wij zeggen, dat een weesvader, wiens werkkring van niet minder gewicht is dan van een onderwijzer, in onze dagen aan bespotting niet alleen, maar dikwijls aan minachting is blootgesteld.

't Is tot een gewoonte geworden zijn werkkring onder de minstbeduidende te rekenen en zijn arbeid gelijk te stellen met dien van een oppasser in eene menagerie, wiens eerste en voornaamste zorg het is de dieren volgens de hem aangegeven voorschriften van spijs te voorzien en hunne verblijven op tijd te reinigen. Evenmin als zulk een oppasser weet, waarom het eene dier zus en het andere zoo moet behandeld worden, evenmin is het velen weesvaders helder, waarom zij handelen naar de hun voorgeschreven instructies.

Menig weesvader is niet meer dan de uitvoerder van een aangenomen verplegings-systeem, en zonder na te denken over het al of niet wenschelijke van dezen of genen voorgeschreven maatregel, meent hij zich van zijn plicht naar eisch te kwijten, als hij geen duimbreed

afwijkt van de reglementaire bepalingen van 't gesticht of van „de orders van 't Huis”, zooals velen dit plegen te noemen.

Hij durft zich beroemen op een geregelden gang van zaken, als er in zijn kring geen ergerlijke tooneelen plaats hebben, die aanleiding zouden kunnen geven tot ontevredenheid van 't Bestuur; als de zoogenaamde grove weeshuiszonden buiten zijn kring worden gehouden en bovenal, als bezoekers met lof gewagen van de zindelijkheid, die 't kenmerk is van zijn Huis. De eenvoudige en niets kwaads denkende weesvader, meenende dat het gesticht voor hem en niet hij voor 't gesticht is, tracht voorts, dat zijn woonvertrek er zoo gezellig mogelijk uitziet. Anderen hebben een schoon uitzicht op de straat en de voorbijgangers, doch zijn woning is zoo geplaatst, dat hem een vroolijk uitzicht benomen is, waarschijnlijk met het doel om het hem gemakkelijk te maken zich geheel aan zijn werkring te wijden.

Of hij die bedoeling vat? 't Is te betwijfelen, want het woonvertrek van menigen weesvader heeft soms veel weg van een oranjerie of een volièrre, waarin hij, als vergoeding voor zijn geïsoleerd leven, het grootst gedeelte van den dag doorbrengt.

Om den tijd te dooden, oefenen sommige weesvaders hun vroeger handwerk uit. Zoo wijst de een u met zekeren trots op eenige meubelstukken van zijne hand, een ander brengt u in een photographie-atelier, terwijl men soms aan de miniatuur-vaartuigjes, die in de woonkamer van een derde pronken, al aanstonds opmerkt, dat hij vroeger tot den zeemansstand behoorde.

Vraag nu niet meer, waarom juist hij het mikpunt is, waarop velen de pijlen hunner geestige of laffe scherts gericht hebben.

Hier geldt het meer dan ergens: het is niet de stand, die den man verheft, maar de man, die door nauwgezette plichtsbetrachting waarde geeft aan zijn beroepsbezigheden. Niemand toch zal bij eenig nadenken durven beweren, dat het verheven werk der opvoeding aanleiding kan geven tot dat minachtend oordeel.

De persoonlijke opvatting, die zoo menige weesvader van zijn werkkring heeft, is oorzaak, dat zijn stand in de schatting van een zeker soort van menschen van geringe beteekenis is.

Gemis aan uiterlijke beschaving bij vele weesverzorgers, hunne grove misvattingen jegens de opvoeding en helaas! sommiger vergrijp tegen de zedelijkheid, geven aan menig-een stof om aan de handelingen op 't gebied der weezen-verpleging op eene spottende en minachtende wijze publiciteit te geven.

Zonder laag neer te zien op menigen suppoost, wien het zelfs door zijne geringe afkomst ontbroken heeft aan een middelmatige opvoeding, is het toch niet te ontkennen, dat door deze omstandigheid inderdaad geschikte personen zich terughouden van eene sollicitatie naar de betrekking van weesvader.

Indien er al personen mochten gevonden worden, die bij de vereischte bekwaamheden voor paedagogischen arbeid lust en opgewektheid hebben zich aan de opvoeding van weezen te wijden, dan nog zullen zij er tegen op zien een zoo gewichtige betrekking te aanvaarden, waaraan zoo weinig aannemelijke voorwaarden verbonden zijn.

Wil men beschaafde suppoosten, van wie men eenige wetenschappelijke ontwikkeling mag verwachten, dan is het noodig voordeelen aan de betrekking te verbinden, die in billijke verhouding zijn tot de hooge eischen, die men den opvoeders van weezen behoort te stellen. Ook

bij lage bezoldiging zal het wel nimmer aan mededingers ontbreken, Steeds zijn er menschen, die elke gelegenheid gretig aangrijpen om op een gemakkelijke manier aan den kost te komen. Daarom is het getal sollicitanten naar die soort van betrekkingen, waarbij het meer aankomt op activiteit dan op wetenschappelijke bekwaamheden, legio en zijn er reeds bij de eerste oproeping van sollicitanten naar de betrekking van weesvader, een groot aantal mededingers.

Waarom zou bijv. een politie-beambte geen vrijheid hebben zich onder de sollicitanten te scharen naar een betrekking van weesvader, indien hij gehuwd is, geen kinderen heeft en van middelbaren leeftijd is?

Zoodanigen meenen wel degelijk, dat zij recht hebben bovenaan geplaatst te worden op de aanbevelingslijst. Eenige jaren trouwe dienst als agent van Politie, waarvan de meest uitstekende certificaten kunnen overlegd worden — dat zal nog al wat gewicht in de schaal leggen bij een sollicitatie naar eene betrekking, waarvan het volgens veler meening slechts aankomt op de uitoefening eener strenge tucht en het stipt in acht nemen van zekere voorschriften.

Een kleermakertje bijv., die deugdelijke bewijzen kan overleggen van eerlijkheid en goede trouw, brengt onder de motieven, waarop hij zijne sollicitatie grondt, zijne bekwaamheid in 't vak en de aanbieding om in vrijen tijd de kleeven der jongens te verstellen. O tempora, o mores!

Zonder laag neer te zien op zoo menig braaf echtpaar, dat in zijn eenvoudigheid langs den hierboven beschreven weg zijn positie tracht te verbeteren of zijne pogingen daartoe te laken, zouden we toch wenschen, dat dezulken niet meer in aanmerking kwamen, die, om met About

te spreken, voor zich alleen kunnen leven, zonder iets ten voordeele van de belangen der gemeenschap te verrichten.

Hoe zal men er in slagen allen, die met de weezenverpleging in verband staan, te doordringen van het hooge belang der zaak?

Welke weg moet er worden ingeslagen om hen, die met de aanstelling van weesvaders en suppoosten belast zijn, te doen gevoelen, dat er meer noodig is voor een opvoeder dan activiteit, eerlijkheid en goede trouw?

Tot opwekking van belangstelling in de weezenverpleging en rechte waardeering van 't belangrijk en moeielijk werk van een opvoeder in een weeshuis, kan het nuttig zijn in ernstige overweging te nemen in welke verhouding de weesvader behoort te staan

- 1°. tot de verpleegden,
- 2°. tot de suppoosten, die hem ter zijde staan en
- 3°. tot het College van Regenten.

1°. De verhouding van den weesvader tot de verpleegden.

Is het reeds voor ouders eene moeielijke taak hunne kinderen op te voeden, niet minder zwaar is de verantwoordelijkheid van het echtpaar, dat aan het hoofd is geplaatst van een gesticht voor weezen.

Bij ouders openbaart zich echter eene natuurlijke geneigdheid om voor hun kroost alles te doen, wat men tot den ouderplicht rekent, terwijl hoofden van opvoedingsgestichten er een middel van bestaan in vinden „vader en moeder” te zijn. Dit te weten, is reeds voor de verpleegden een eerste aanleiding om zich niet in de gewenschte verhouding te gevoelen tot hen, die zij in het weeshuis met den vader- en moedernaam aanspreken.

Uit den aard der zaak zullen kinderen, die op zekeren leeftijd hunne ouders verliezen en die ter verdere opvoeding of verpleging aan een gezin of een „Huis van opvoeding” worden toevertrouwd, nooit door dien band aan hunne verzorgers verbonden zijn, als waarmee ze gehecht waren aan vader en moeder.

In het ouderlijk huis is de natuurlijke plaats van opvoeding en het kind, dat de ouderzorg ontberen moet, zal zich dáár 't meest tehuis gevoelen, waar het ook 't meest terug vindt van datgene, waardoor het kinderhart gehecht was aan de omgeving in de ouderlijke woning.

Eenige kinderen uit verschillende gezinnen bijeen te brengen en gezamenlijk op te voeden, — dat is geen normale positie en met het oog daarop kan men gerust aannemen, dat er steeds gebreken in de opvoeding in weeshuizen zullen blijven bestaan, ook bij de meest gewenschte regeling.

Afgezien van de gebreken in onze weeshuizen, die als een noodzakelijk gevolg kunnen beschouwd worden van het gestichtsleven, bestaat er gegronde hoop op betere resultaten dan tot hiertoe van onze godshuizen voor ouderloozen gezien zijn, zoodra de bestuurders dier inrichtingen eene betere opvatting van hun arbeid hebben en meer practische beginselen worden toegepast.

Nog eens: „De eerste voorwaarde en de zekerste waarborg voor 't gelukken van alle opvoeding ligt in de persoonlijkheid des opvoeders.” Ofschoon Bauer deze woorden neerschreef met het oog op den onderwijzer, zijn ze toch in 't algemeen geldig voor ieder, die met het belangrijk werk der opvoeding belast is en dus niet het minst voor weesvaders.

Wat moet er van de persoonlijkheid des weesvaders

geëischt worden? Is wetenschappelijke of opvoedkundige kennis een hoofdvereischte?

Indien dit eene volstreckte noodzakelijkheid was voor een opvoeder, dan zouden weinig ouders in staat zijn aan hunne dure verplichting jegens hunne kinderen te beantwoorden. De ervaring heeft geleerd, dat er eene scherpe onderscheiding moet gemaakt worden tusschen opvoeding als theorie en opvoeding als praktijk.

De opvoeding als theorie beschouwt in 't algemeen de noodzakelijkheid van opvoeding, zonder welke het niet mogelijk is den mensch tot zijne bestemming te brengen, terwijl de opvoeding als praktijk de individueele behoeften van 't kind omschrijft en ons leert, dat alle opvoeding haar doel mist, als zij geschiedt volgens eenmaal aangenomen regels of paedagogische stellingen.

Die opvoeding als praktijk moet het eigendom zijn van den weesvader. Hij moet handelen volgens zijne vaste overtuiging, dat zoowel de lichamelijke als zedelijke ontwikkeling van het kind niet te brengen is onder die vormen, die sedert jaar en dag in 't weeshuis hebben bestaan. Aan die vormen moet hij zich hechten, als hij geen vaste overtuiging, geen deugdelijke beginselen heeft, en de omstandigheid, dat er maar al te veel weesvaders gevonden worden, die noch iets weten van opvoeding als theorie, noch iets begrijpen van opvoeding als praktijk, heeft het noodzakelijk gemaakt reglementen en instructies vast te stellen, waarnaar zij 't raderwerk der huishouding in gang houden kunnen.

Dat is de oorzaak van den ellendigen weeshuisgeest, dien geest van onverschilligheid, van overdreven zucht naar vrijheid, van zorgeloosheid en van minachting jegens allen, die feitelijk met de weezenverpleging in aanraking komen. Hier zijn we aan de bron, waaruit al die eigen-

aardige manieren en gewoonten van weeskinderen opwellen en waaraan 't is toe te schrijven, dat zij, die hunne opleiding in een weeshuis hebben genoten, in 't maatschappelijk leven vaak onbruikbare schepselen zijn, wier stelselmatige beginselen tegen den ordelijken gang in de samenleving indruisen.

Een groot kindervriend zegt ergens in een zijner geschriften:

„De verhouding tusschen opvoeder en leerlingen kan niet ongelukkiger zijn, dan wanneer er bij de laatsten twijfel ontstaat omtrent de kennis van den eerste.”

Ons oordeel strekt zich verder uit: nooit kan het kind zich aan zijn opvoeder hechten, als het eenmaal onderzonden heeft, dat het den laatste faalt aan tact.

Elke vereeniging van kinderen in een gesticht heeft eigenaardige zonden en gebreken ten gevolge, die een bedenkelijker aanzien zullen krijgen, naarmate de opvoeder daarvoor minder oog heeft.

De weesvader kan geen oog of oor te veel hebben om 't kwaad, dat licht door een klein verzuim, eene geringe onachtzaamheid ontstaat, op te zoeken en te bestrijden. Hiermede kan geenszins bedoeld worden, dat vitten op kindervermaken, dat netelig worden bij 't zien van echte jongensstreken en bij 't hooren van luidruchtigheid als 't gevolg van kinderpret. Ik acht het een der grootste gebreken in menig weeshuis, dat er alles op ingericht schijnt om de poëzie van den kinderleeftijd stelselmatig te doodden. „Word kind”, las ik ergens, „als gij zelf onder kinderen gelukkig wilt leven”. Leopold Schefer drukt de innige verhouding tusschen den opvoeder en het kind aldus uit: „Ga vlijtig om met uwe kinderen! Heb ze dag en nacht om u, bemin ze, en laat de schoone

jaren hunner kindsheid niet als een enge droom voorbijgaan." Dat is het rechte standpunt, waarop de weesvader zich tegenover de verpleegden moet plaatsen, wil „de vader” inderdaad ook vader zijn. Eerst dan zal hij 't vertrouwen der kinderen winnen, als hij door zijn omgang de overtuiging heeft gevestigd, dat hij een hart heeft, dat het kinderleed en de kindervreugde gevoelt en daarin deelt.

Hoe zult gij dien indruk bij de verpleegden te weeg brengen, als gij zoo weinig met hen leeft, zoo weinig doet voor hun huiselijk leven; als gij slechts nu en dan bij hen verschijnt en op tijden, dat uwe tegenwoordigheid volstrekt noodzakelijk is, bijv. bij den maaltijd.

In dat geval begrijpt gij toch, dat gij geen deel hebt aan de opvoeding; — de verpleegden voeden dan elkander op. De oudsten oefenen dan een schadelijken invloed op de kleinen uit en roepen een geest van woestheid, die niemand of niets met vrede kan laten, in 't leven.

De gesprekken loopen over onzedelijke onderwerpen en geven aanleiding tot onzedelijke daden. Waar de verpleegden zoo aan zich zelve worden overgelaten en de weesvader alleen verschijnt om te straffen of 't kwaad, dat hij ziet, stil bewaart om het dezen of genen regent, die bij hen als zeer streng bekend staat, te vertellen, daar kweekt men wantrouwen en haat, daar oefent men sluwheid en kwade praktijken, daar wordt het kwaad in vormen bedreven, die aan de opmerkzaamheid van den weesvader ontsnappen, doch die te dieper wortelen, naarmate zijn toezicht onverstandiger is.

Hier herinner ik mij de woorden van Samuel Smiles, die in een gewijzigden vorm zeer toepasselijk zijn voor 't weeshuis.

„Het gestichtsleven, waarin duizenden kinde-

ren tot mannen en vrouwen worden opgekweekt, zal voor hen heilzaam of heilloos zijn, naar gelang van den geest die er heerscht.

Waar de opvoeder den geest van liefde en van plicht weet op te wekken door het eenvormige en stelselmatige, door het geestdoodende uit zijn kring te verwijderen en daarin op te nemen, al wat waarde geeft aan het huiselijk leven, daar mogen we verwachten, dat nuttige en gelukkige menschen zullen gevormd worden, die in 't maatschappelijke leven zich zelve en anderen tot zegen zullen zijn.

Daarentegen zullen zij, zoo zij in onwetendheid, ruwheid en zelfzucht zijn opgevoed, onbewust dezelfde eigenschappen in zich opnemen en, volwassen geworden, ruw en onbeschaafd zijn en een leven leiden, dat rechtstreeks tegen den ordelijken gang van 't maatschappelijk leven indruist."

De weesvader, die zijn duren plicht gevoelt, gunt zich in zijn kring geen oogenblik rust. 't Moet zijne levendige overtuiging zijn, dat groote afdwalingen juist het gevolg zijn van die jonge vossen, die in 't huiselijk leven schuilen. Hij behoort de ziel te zijn van 't gesticht. Zijn geest doordringe allen en geve den verpleegden den indruk, dat zij niet te doen hebben met een nietswaardigen loondienaar. Dat rusteloos zien en opmerken mag echter nimmer gepaard gaan met zekere kunstgrepen, waaronder wij verstaan, dat spionneeren, dat beluisteren in een donkeren hoek, dat uitlokken van aanbrengeu of klikken.

Wie zulke praktijken in beoefening brengt, heeft gebrek

aan tact. Recht door zee — ziedaar de eenige weg, waarlangs hij achter de waarheid mag komen.

Zoodra de overtuiging in de inrichting levendig is: de vader kent ons, aan zijne ervaring als opvoeder valt niet te twifelen, zijn geest is veerkrachtig en 't is hem nooit te veel bij en met ons te zijn; hij ziet niet op tegen de ontdekking en de bestrijding van 't kwaad; tegen al wat laag en gemeen is, trekt hij met tact te velde, het is hem nooit te veel onze belangen te behartigen en ons leven zóó in te richten, dat wij 't goed en gelukkig hebben; — zoodra de kinderen dit weten, dan is hij een zegen in zijn kring, dan zullen allen zich aan hem hechten, bijna met dezelfde banden, waarmee het kind verbonden is aan 't ouderhart.

Niets werkt verderfelijker in onze weeshuizen, dan die „lamlendige” sleur, waardoor de karakters eene bedenkelijke plooi krijgen en de energie gedood wordt.

Vrij algemeen is men van oordeel, dat er aan weeskinderen weinig gelegen is en dat men bij geluk uit een weeshuis een bruikbaar lid voor de samenleving krijgt. Waardoor is die meening gevestigd? Waaraan moet men 't wijten, dat de uitkomsten der weezenverpleging hier en daar nog zoo bedroevend zijn?

Alweer wijzen we op het gemis aan practische geschiktheid bij velen, die met de opleiding van weezen belast zijn.

Dr. De Gelder zegt hiervan: „die geschiktheid is volstrekt geen gave, welke geheel en al door oefening kan worden aangebracht. Er is daartoe tot op zekeren trap een bijzondere aanleg noodig.”

En de ervaring bevestigt deze uitspraak. Eene enkele maal zijn wij in aanraking gekomen met weesvaders, die zeer grondig over de inrichting van een weeshuis konden

redeneeren en toch wisten zij in hun kring weinig goeds uit te werken.

Het ontbrak hen aan routine en tact.

Voor dezen zijn de woorden van M. Leopold: „Wor- den zijn goed, maar daden zijn beter. Toont mij uwe inrichtingen, opdat ik zie, wie gij zelf zijt en hoe gij werkt. 'k Weet wel, dat gij dit gesticht niet gebouwd hebt, dat daarin veel is, wat u bij de opvoeding in den weg staat, maar 'k weet ook, wat een degelijk weesvader vermag, als hij niets te onbeduidend acht en in 't kleine het groote, in 't geringste deel het geheel ziet.” Ik heb gezien, wat een weesvader ook van ongezellige, ondoel- matige woonkamers kan maken, wanneer hij levendig overtuigd is, dat op hem dezelfde verantwoordelijkheid rust als op ouders en dat de opvoeding van kinderen niet voltooid is met spijs en drank, kleeding en ligging.

De weezen in onze godshuizen zijn niet zelden afkom- stig uit de woningen der ellende en der bitterste armoede, uit de poelen der gemeenheid en der dierlijke verstomping. Zullen ze in een gesticht opgenomen, daar slechts licha- melijk verzorgd worden, terwijl men hun geest laat omwoelen in 't slijk der grootste verdorvenheid?

't Laat zich gemakkelijk verklaren, dat de roeping eens weesvaders eene hoogst gewichtige is. Zonder den man van ervaring is en blijft het gestichtsleven allerellendigst en moet het noodwendig onbruikbare individu's vormen voor 't maatschappelijk leven. Wil men nog de oorzaken van zoo menig verongelukt weeskind buiten den kring van het weeshuis zoeken?

Ik heb, terwijl ik dit schrijf, de statistieke opgaven voor mij liggen van een gesticht voor weezen, dat in het eerste tiental jaren, waarover de statistiek loopt, be- stuurd werd door een man, die op 't gebied van opvoe-

ding niet de minste bekwaamheid bezat, terwijl het in een volgend tiental jaren onder leiding kwam van een weesvader, die door zijn veeljarigen paedagogischen arbeid blijken kon geven van beproefde bekwaamheid en wiens beginselen als opvoeder van weezen van degelijkheid getuigden.

De uitkomsten dier verschillende besturen zijn duidelijk te onderscheiden en ik acht het nuttig met het oog daarop enkele opmerkingen te maken.

Van de 84 mannelijke verpleegden in de statistiek opgenomen, gingen er in het 1e tiental jaren 32 vrijwillig in Z. M. dienst, dat is ± 38 percent, terwijl dit cijfer in het 2e tiental jaren van 94 mannelijke verpleegden slechts 7 bedroeg, d. i. ± 7 percent. Bovendien vinden we in de kolom „maatschappelijke positie” achter de meeste namen bezigheden vermeld, die in den regel door de laagste volksklasse worden verricht. In het volgend tiental jaren mochten verreweg de meeste verpleegden eene fatsoenlijke maatschappelijke positie erlangen.

Allereerst rijst de vraag: van waar dit in het oog loopende verschil? Bij de herinnering aan het weeshuisleven in vroeger jaren, kan een ongunstig oordeel niet achterwege blijven. Het zou hier al weinig afdoen, indien wij dat leven, naar den indruk, dien het op ons gemaakt heeft, gingen schetsen. De voornaamste oorzaak van den ongunstigen geest lag in het onvoldoende en onverstandige toezicht, het groot getal verpleegden van verschillende leeftijd in ééne afdeling en de geringe paedagogische bekwaamheid der suppoosten. Daar de verpleegden schier altijd aan zich zelve waren overgelaten, kon dit niet anders dan slecht werken op hunne moraliteit, hetwelk zich openbaarde in een volslagen afkeer van gezetten arbeid en het verlangen naar vrijheid.

Bij een verstandig toezicht werd het verlangen om in

dienst te gaan allengs minder en 't is opmerkelijk, dat de lust om in den militairen stand overgeplaatst te worden in dezelfde verhouding afnam als waarmee het zedelijk gehalte van het huiselijk leven toenam.

Vooraf werkten in dezen gunstig de goede zorgen voor de ambachtsjongens. Behalve de bijna onbeperkte keuze van vakken, werd er later nauwlettend toezicht gehouden over het gedrag der ambachtsjongens, hunne vorderingen, hunne geldelijke verdiensten, en voor alles, wat in het belang hunner intellectueele ontwikkeling geacht werd, werd voldoende gezorgd.

Vooraf is eene goede leiding van den knaap, die eene keuze zal doen in een vak, van veel gewicht. 't Is niet af te keuren, als men hem daarin gedeeltelijk vrij laat, doch het zal noodig zijn hem tot andere inzichten te brengen, als hij zijne keuze bepaald heeft bij een vak, waarvoor men hem ongeschikt acht. Niet zelden komt het voor, dat een knaap met een gezond en sterk lichaamsgestel en een uitmuntende aanleg bijv. schoen- of kleermaker wil worden. Handelt men nu in 't belang van den jongen, als men aan zijn verlangen toegeeft?

Open een knaap de gelegenheid zich eene maatschappelijke positie te verschaffen, waarin hij zijne krachten kan gebruiken, dan verzekert gij hem duurzaam geluk.

Als men hierbij met verstandig overleg te werk gaat, dan zal het niet noodig zijn een knaap twee- of driemaal van vak te doen veranderen. Dat geeft maar aanleiding tot lusteloosheid en onverschilligheid en het verbrokkelt de leerjaren. Is hij goed geplaatst, dan houde men hem met krachtige hand bij zijn werk en men late zich door geen nukken of oogenblikkelijke invallen van den knaap tot het besluit brengen, dat het beter ware hem van vak of patroon te laten veranderen.

Een krachtige steun bij het beoefenen van een ambacht is het zoogenaamd voortgezet onderwijs. De kennis van sommige vakken van het m. u. l. onderwijs is voor den aankomenden werkmán vereischte. In de meeste steden bestaan goede inrichtingen voor de theoretische ontwikkeling van den aankomenden handwerksman. De Burger Avondscholen zijn speciaal daarvoor ingericht.

't Moet bij den weesvader vast staan, dat geregeld en doeltreffend onderwijs even noodzakelijk is, als voedsel voor 't lichaam en gereedschap voor 't werk.

Ik weet, dat de meeste weeshuizen de ambachtsjongens laten profiteeren van Burger Avondscholen of zoogenaamde teekenscholen; doch als dit alleen geschiedt op voorschrift van Regenten en de weesvaders zelf er 't belang niet van inzien, dan gebeurt het niet zelden op eene wijze, die eer schadelijk is voor den leerjongen. 't Verdient aanbeveling allen, die aan de eischen van het toelatings-examen kunnen voldoen en den bepaalden leeftijd hebben bereikt, van dat onderwijs gebruik te laten maken en het zooveel mogelijk te laten aansluiten bij 't gewoon lager onderwijs. In sommige inrichtingen bestaat de gewoonte de jongens eerst later, als zij een of meer jaren op 't ambacht zijn, als leerlingen te laten inschrijven. Dat is verkeerd. Directe aansluiting aan 't lager onderwijs verdient de voorkeur, omdat de knapen dan meer en beter van 't onderwijs zullen profiteeren en de werkbazen er minder bezwaar in zullen hebben een knaap, die pas bij 't vak is, de avondschool te laten bezoeken, dan een, die reeds een of meer leerjaren achter den rug heeft en productief begint te worden.

Hier laten wij enkele opmerkingen volgen over de vraag: „Is het al of niet wenschelijk de scholen in de weeshuizen te behouden?”

Over deze vraag is breedvoerig gehandeld in het Regenten-congres van 20 April 1870.

De eerste jaargang van het Tijdschrift van de Vereeniging in het belang der weezenverpleging bevat een getrouw verslag van de debatten, die over deze vraag en andere punten van bespreking gevoerd zijn en bij eene aandachtige lezing daarvan zal men opmerken, dat de meeste woordvoerders over dit onderwerp, sommigen geheel, anderen in zekeren zin vóór het behoud der weeshuisscholen waren.

Ofschoon er reeds veel over dit punt in kwestie gesproken is in openbare vergaderingen en in besloten kringen, wil ik nogtans mijne ervaringen in dezen uiten. Misschien ben ik niet bevoegd mij zoo officiëel in deze kwestie te mengen. Ik wil echter hopen, dat men de gedachten van hem, die eerst verscheidene jaren met het onderwijs in een weeshuis en gedurende de laatste jaren meer speciaal met de opvoeding van weezen is belast geweest, niet geheel van gewicht ontbloomt zal beschouwen.

Als ik over de weeshuisscholen ga schrijven, dan wil ik op den voorgrond stellen, dat ik in beginsel de voorkeur geef aan het onderwijs buiten de inrichtingen voor weezen. De argumenten echter, die in het Regenten-congres voor het behoud der weeshuisscholen zijn aangevoerd, hebben mij onbevredigd gelaten, omdat ze mij toeschijnen van degelijken grond te zijn ontbloomt bij de bestrijding van het onderwijs in weeshuizen. Als een krachtig motief tegen het bestaan van de weeshuisscholen heeft men de omstandigheid aangevoerd, dat de onderwijzers in weeshuizen in den regel beneden het peil der openbare onderwijzers staan, n.l. wat hunne bekwaamheid betreft.

Aangenomen dat er voor deze bewering vaste grond bestaat, dan is het nog de vraag of de Besturen van wees-

huizen er zelve geen schuld aan hebben, dat de scholen in de inrichtingen, waarover zij toezicht houden, bestuurd worden door mannen, die in vele opzichten niet op eene lijn kunnen geplaatst worden met de openbare onderwijzers.

Er is gezegd dat de vergelijkende examina, het officiëel toezicht, de contrôle van de publieke opinie en de ruimere hulpmiddelen voor het onderwijs grond geven aan de betere verwachtingen, die men van het openbaar onderwijs mag koesteren.

Wat de vergelijkende examina betreft — waarom zouden die ook niet kunnen toegepast worden voor de aanstelling van hoofdonderwijzers aan de weeshuisscholen. Als men een onderzoek instelde om te weten welke weeshuisbesturen dezen gebruikelijken weg volgen bij de aanstelling van een onderwijzer, het zou blijken, dat men hier en elders eischt, dat de sollicitanten zoowel praktisch als theoretisch proeven hunner bekwaamheid afleggen. 't Hangt er maar van af, welke beginselen Regenten zijn toegedaan.

Bovendien de kwestie is nog niet voldoende opgelost, of het vergelijkend onderzoek het eenige en onfeilbare middel is bij de keuze van den geschikten onderwijzer.

In geen geval wil ik optreden als pleitbezorger voor de zaak der weeshuis-onderwijzers, integendeel — ik kan gedeeltelijk instemmen met hetgeen prof. Rauwenhoff omtrent hen gezegd heeft in zijne inleiding tot de debatten over de vraag: „Is het al of niet wenschelijk de weeshuisscholen te behouden?”

Tot staving van zijne bewering zou ik er nog kunnen bijvoegen, dat de oorzaak van de mindere bekwaamheid der weeshuis-onderwijzers almede moet gezocht worden in de lage bezoldiging en de niet zeer voordeelige voorwaarden aan die betrekkingen verbonden.

Terecht heeft men opgemerkt, dat den onderwijzers in weeshuizen de verplichting is opgelegd suppoostenwerk te doen. Wie maar eenigszins bekend is met het weeshuisleven, zal wel weten, dat het werk van den Meester van bijzonderen aard is, vooral in gestichten, die nog op de oude leest geschoeid zijn.

Er is in den regel niet de minste samenwerking tusschen de verschillende beambten in een weezengesticht.

Men ziet meestal, dat de Vader iets tegen den Meester heeft, omdat deze naar zijne meening niet genoeg aan hem onderworpen is. De Meester daarentegen acht zijn gebied onafhankelijk van dat van den Vader, dewijl hij in hem niet den bevoegden persoon ziet om over de zaken aan zijne zorgen toevertrouwd te oordeelen. Van weerszijden jaagt men elkaar in 't harnas en om nietigheden ontstaat vaak de grootste afscheiding, terwijl het toch zoo noodig is, dat zij elkaar de hand reiken bij hun gewichtigen arbeid.

Heeren Regenten hebben die verkeerde verstandhouding opgemerkt en zijn zelfs feitelijk tusschenbeide moeten komen met het doel om in 't vervolg actie te voorkomen. Naar hunne meening is hierin niet beter te voorzien dan door aan iederen beambte eene instructie voor te leggen, waarin de arbeid omschreven en afgebakend wordt en aan ieder een deel van 't gezag wordt toegekend.

Waar de zaak zoo marcheert, daar moet dit in het direct nadeel werken van de verpleegden, wier opleiding is toevertrouwd aan personen, die, vreemd aan 't vak van opvoeding, het maar zelden eens zijn en daarom vaak tegenstrijdige voorschriften geven.

Doch als men nu ziet, dat de ontwikkeling der weezen schade lijdt, omdat zij is toevertrouwd aan halve of slechte krachten en er onpractische instellingen zijn, die de vrije

ontwikkeling belemmeren, is dit dan in de eerste plaats te wijten aan den onderwijzer en verdere beambten in weezengestichten? Of moesten zij beter toezien, die de personen aanwijzen aan wie de opleiding van weezen wordt toevertrouwd?

Eene instelling kan in beginsel goed zijn, doch door eene verkeerde opvatting en daaruit voortvloeiende onpractische voorschriften ongunstige resultaten afwerpen.

Daarom — wil men het onderwijs in de weeshuizen behouden, dan wordt, als men er goede uitkomsten van wil zien, allereerst vereischt de school naar de behoeften van het kind te reorganiseeren, d. w. z. haar zoo in te richten, dat zij aan de eischen van onzen tijd voldoet, zoowel wat het onderwijzend personeel als de leermiddelen betreft.

't Is in het ooglopend hoe men op enkele plaatsen voor het behoud der weeshuisscholen ijvert en dat om redenen, die geen goede bedoelingen dicteeren.

Als men hier of elders het onderwijs in weeshuizen hoogschatte, dan was dat niet zoo zeer uit belangstelling in 't onderwijs zelve, als wel omdat men het zoo gemakkelijk vond eene school in 't gesticht te hebben. De kinderen waren op school zoo goed bewaard en men had er in huis zoo weinig last van. En uit dien hoofde was den onderwijzer de verplichting opgelegd het grootste gedeelte van den dag onderwijs te geven.

Tegen dergelijke onzedelijke beginselen moet ieder welkenkende protest aantekenen, want wat werkt nadeeliger op de vrije ontwikkeling van 't kind dan zulke geestdoodende maatregelen.

Als om die redenen de weeshuisschool wordt behouden, dan ware het wenschelijk haar zoo spoedig mogelijk op te heffen en zeker zou het kind er bij winnen, als het dan van onderwijs verstoken bleef.

Hier zou men terecht kunnen opmerken, welke nadelige gevolgen het hebben kan, als over het onderwijs het officiëel toezicht wordt gemist, zooals dat bij de meeste weeshuisscholen 't geval is.

Maar aan den anderen kant valt het ook niet te ontkennen hoe betreurenswaardig het is, dat weeshuisbesturen nog zoo weinig hunne gewichtige taak begrijpen en meenen genoeg te doen, als zij voldoende toezicht houden over de financiën van 't gesticht, en het onderhoud van 't gebouw, terwijl het toch noodzakelijk was de eerste en beste zorgen te wijden aan de intellectueele ontwikkeling der weezen aan hunne zorgen toevertrouwd.

Hebben H. H. Regenten eene waardige opvatting van hunne taak, dan zal als van zelf hun toezicht hetzelfde gewicht erlangen als het officiëel toezicht over de openbare school.

De grootste hinderpaal voor degelijk onderwijs in weeshuizen is de onpractische inrichting van het huiselijk leven. Natuurlijk zal het onderwijs zich eenigszins moeten regelen naar den dagelijkschen loop van 't huiselijk leven en in dat geval is het onvermijdelijk, dat er gebreken in de school zullen worden opgemerkt, als het weeshuisleven weinig in overeenstemming is met het leven in den burgerkring. Vóór alles wordt derhalve eene reorganisatie van de huishouding in weezengestichten noodzakelijk en is men hierin naar wensch geslaagd, dan zullen de pogingen om het onderwijs te verbeteren niet vruchteloos blijven.

Nu men schier overal de weezenverpleging ter sprake brengt, heeft men er in de eerste plaats op gewezen, dat de verpleging in gestichten vele gebreken aankleven, die zelfs in de meest doelmatige inrichtingen eenigermate zullen blijven bestaan, zoolang men deze wijze van verzorging in stand houdt.

Niet ten onrechte is door de voorstanders van de uitbesteding opgemerkt, dat de weezen in gestichten verpleegd te veel afgesloten zijn van het maatschappelijk leven en dat daarin de voornaamste reden moet gezocht worden van de ongunstige uitkomsten door de weesverzorging in gestichten verkregen.

Als een gevolg van de bespreking der kwestie in dien zin heeft men bij de moeielijkheid om vooralsnog door uitbesteding de weezen meer in normalen toestand te brengen als een krachtig middel tot hervorming van het weeshuisleven de opheffing der weeshuisscholen aanbevolen en de weezen gebruik te laten maken van de openbare school.

Het pogen tot lotsverbetering van den wees verdient aanbeveling en lof, maar of men langs dien weg gunstiger resultaten oogsten zal, zal m. i. door de ondervinding met geen bevredigende uitkomsten worden gestaafd.

Nemen we het geval eens, dat in een gesticht, waarin van 50—100 leerlingen (schoolgaande kinderen) verpleegd worden, de school wordt opgeheven, met het doel om hen als leerlingen der openbare school te laten inschrijven.

Hoe wil men nu handelen? Zal men nu tegen den aanvang der school den kinderen vrijheid geven zonder geleide het huis te verlaten en ieder zijns weegs te laten gaan, zooals zulks geschiedt met kinderen uit een burgergezin? Hiertegen zullen weesvoogden vele bezwaren hebben, zooals ik op sommige plaatsen, waar men de school heeft opgeheven, heb opgemerkt. Evenals 's Zondags voor het kerkgaan de verpleegden in de rij worden geschikt en onder toezicht van beambten derwaarts worden geleid, zal ook nu deze maatregel als de meest verkieslijke worden toegepast.

Wat komt er nu van de maatschappelijke ontwikkeling door aanraking met de buitenwereld?

Hoogstens zullen de verpleegden langs den weg zien en opmerken, indien nl. de school eenigszins verwijderd is van 't gesticht.

Men meent veel te mogen verwachten voor de ontwikkeling der weezen van de aanraking met andere kinderen. 't Is waar, het spreken en handelen met kinderen van verschillenden leeftijd en stand moet gunstig werken op de ontwikkeling. De aanraking met de buitenwereld en de omgang met anderen scherpden het verstand en maken bekend met toestanden, waaraan weezen in gestichten verpleegd tot op zekeren leeftijd vreemd blijven. Maar wat zal de openbare school daaraan kunnen veranderen en verbeteren?

Die handelingen en gesprekken, waarop men 't oog heeft, worden ook in de weeshuisschool gezien en gehoord en zijn daar van niet minder gehalte. Ze hebben uitsluitend betrekking op 't onderwijs. Alleen dan zou men van dien omgang iets goeds kunnen verwachten, als de weezen zich voor en na schooltijd met anderen vrij konden bewegen.

In elk geval dient wel overwogen te worden of de aanraking met de buitenwereld vooral voor weezen van jeugdigen leeftijd geen schadelijke gevolgen kan hebben. 't Is genoeg bekend, dat weezen in inrichtingen van liefdadigheid opgenomen door het gros van ons volk voor allerongelukkigste schepselen worden aangezien en dat men hun uit een misplaatst gevoel van medelijden allerlei zaken opdringt en zelfs hun gedrag tracht te rechtvaardigen, al is daarop veel aan te merken.

Die verstandhouding werkt zeer nadeelig op de verheffing van het weeskind en daar men nu door de opheffing der weeshuisschool de aanraking met menschen, wier invloed in den regel schadelijk wordt geacht, bevoor-

dert, is het ook om die reden, dat de instandhouding der weeshuisschool in het belang van de moreele ontwikkeling der weezen kan worden aangemerkt.

Er is wel eens gezegd, dat de opheffing der weeshuisschool uit een financieel oogpunt beschouwd wenschelijk is, omdat daardoor eene belangrijke vermindering op de begrooting zou worden gebracht.

Gesteld, dat men door cijfers de waarheid daarvan kon aantonen, dan is het nog de vraag of deze bezuiniging zou gemaakt mogen worden, indien 't bleek, dat zij geenszins in 't belang van de ontwikkeling der weezen kon geacht worden.

Nog eens: gaarne gelooven wij, dat zij, die de weezen-verpleging tot een belangrijk onderwerp van hun denken gemaakt hebben, de opheffing der weeshuisscholen beschouwen als een reuzenschrede nader tot het doel van hun streven: overeenstemming tusschen weesverzorging en opvoeding in de ware beteekenis van 't woord; doch naar ons bescheiden oordeel, door de ondervinding verkregen, tracht men langs dien weg te hervormen zonder gebruik te maken van de juiste middelen of zonder den rechten weg in te slaan.

Wil men in dit opzicht met gunstig resultaat werken, men beproeve de regeling van het huiselijk leven in weezengestichten aan andere voorwaarden te onderwerpen. Van hervorming in dien zin kunnen gunstige uitkomsten verwacht worden.

Al mag men het dan nimmer zoover kunnen brengen, dat de afscheiding tusschen verpleging in liefdadige gestichten en de opvoeding in het huisgezin geheel weg valt, zeker zal men haar zoodanig kunnen wijzigen, dat er eene gewenschte overeenstemming bestaat tusschen deze twee.

Daartoe is in de eerste plaats noodig het getal verpleegden in inrichtingen van eenigen omvang in kleine afdeelingen te splitsen en die onder toezicht te plaatsen van flinke beambten, die lust en tact bezitten om met kinderen om te gaan.

Onvoldoend en slecht toezicht is in de meeste weeshuizen een groot gebrek.

Waar het toezicht over \pm 100 knapen is opgedragen aan slechts één beambte, daar kan dunkt mij geen sprake zijn van opleiden en opvoeden.

't Moet al een flink persoon zijn, die onder zulk een getal knapen de orde weet te handhaven en baldadigheden te voorkomen.

Bij een behoorlijke splitsing van 't aantal verpleegden zal men geen bezwaren kunnen opperen tegen de regeling der schooltijden naar de behoeften der kinderen, daar ze nu tusschen de schooluren onder toezicht geplaatst zijn en de vrije tijd gepast kan worden verdeeld. —

Algemeen is de klacht van weeshuisbesturen, dat de loonen der ambachtsjongens niet in billijke verhouding zijn met 't werk dat zij doen. Die klacht is niet ongegrond.

De patroons zijn vrij algemeen van gevoelen, dat een verpleegde in een weeshuis geen behoefte heeft aan loon naar verdiensten. 't Weeshuis voorziet in alle behoeften van den jongen en soms op eene wijze, die getuigt, dat het gesticht over veel middelen te beschikken heeft. Sommige werkbazen beweren zelfs, dat zij de weesjongens mogen exploiteeren, omdat zij bijdragen in de gemeente-belasting, waaruit ook een deel komt tot onderhoud van 't gesticht.

Dat exploiteeren van weesjongens werkt schadelijk op hunne moraliteit en verdient ernstig bestreden te worden.

De groote verbeteringen, waarop de statistiek over het

2e tiental jaren in dezen wijst, zijn alleen 't gevolg van den gunstigen invloed door den arbeid van den weesvader, die toen het bestuur had, uitgeoefend. Bijaldien de jongen zijne keuze bepaald had, deed de weesvader zelf onderzoek naar eene geschikte werkplaats en nooit werd iemand in de leer gedaan, alvorens hij den patroon ingelicht had omtrent de ontwikkeling en het karakter van den knaap. Gedurig bracht hij den patroons een bezoek en trachtte hen te doen gevoelen, dat het in het stoffelijk en zedelijk belang der verpleegden kon geacht worden, als zij zich onthielden van oneerlijke afspraken met de jongens betreffende hunne verdiensten en loon naar verdiensten gaven.

Als er in dien zin gearbeid wordt, kan er een einde komen aan dat exploiteeren van weesjongens en die bedriegelijke berekeningen tusschen baas en leerling. Noch het laten invorderen van het loon door een beambte, noch het geven van boekjes, waarin de patroons elke week het loon moeten opgeven en ten blijke van hun conscientieus handelen hun naam moeten teekenen, zal die goede uitwerking hebben.

Met niet minder nauwgezetheid dient er toezicht gehouden te worden over de vrouwelijke verpleegden. In vroeger tijd werd dit uit het oog verloren, waaraan het moet worden toegeschreven, dat vele weesmeisjes, de maatschappij ingetreden en te weinig gewoon aan een geregeld leven, zich niet staande konden houden en als geprostitueerden in een „maison de rendez-vous" terecht kwamen.

De meer practische richting, die men later aan het huiselijk leven gaf, leverde gunstige resultaten op. Daar de meisjes hare geheele opleiding in 't gesticht moesten erlangen, was het de voornaamste zorg van het inwendig bestuur haar leven zoo in te richten, dat zij daardoor gevormd werden tot wel opgevoede dienstboden. Tot be-

reiking van dat doel liet men hen zoo veel mogelijk deelen in de huiselijke bezigheden. Onder toezicht van degelijke beambten moesten de werkzaamheden in keuken, in woon- en op slaapkamers, bij de wasch en waar op andere plaatsen huiselijke arbeid noodig was, uitsluitend door de verpleegden verricht worden. Langs dezen weg werden de meisjes in de huishouding ingewijd en had men de hulp van zoogenoemde werkvrouwen niet noodig, wier inmenging men om verschillende redenen schadelijk achtte.

Op 20jarigen leeftijd werden de meisjes ontslagen, ofschoon het niet zeldzaam was, dat enkelen, die voldoende blijken van geschiktheid gaven, vóór dien tijd in een dienst werden geplaatst.

Hier kan eene opmerking over den tijd van ontslag der verpleegden eene plaats vinden.

De meeningen over den leeftijd, waarop de weezen 't gesticht behooren te verlaten, loopen zeer uiteen.

Hier ontslaat men ze op 19jarigen leeftijd, elders als ze 20 jaar oud zijn, terwijl er ook gestichten zijn, waarin de verpleegtijd duurt tot 23jarigen leeftijd. De meeste weeshuisbesturen hebben daaromtrent vaste bepalingen gemaakt; slechts enkele handelen in dit opzicht naar omstandigheden.

Een zekere maatstaf voor den tijd van ontslag is noodig, doch waarvoor kan het nuttig zijn daaraan alle verpleegden te onderwerpen?

Wij denken hier aan een gewoon burger-gezin.

Een verstandig huisvader zal zijn kind eene plaats in de maatschappij geven, als hij de zekerheid heeft, dat het in eigen behoeften kan voorzien.

Als het gestichtsleven ook hierin zoo na mogelijk zal gebracht worden aan het huiselijk leven in den burger-

kring, dan is eene verandering in den tijd van ontslag voor enkele inrichtingen wenschelijk te achten. Moreel en intellectueel zullen de verpleegden er bij winnen.

Onwillekeurig toch zoekt het gestichtsleven zorgeloosheid. De kinderen in gestichten verpleegd genieten alles, wat zij noodig hebben zonder dat zij dikwerf weten, waaruit de kosten van hun onderhoud bestreden worden, terwijl kinderen, die in de ouderlijke woning worden opgevoed, getuigen zijn van de zorg en moeite hunner ouders om in de dagelijksche behoeften van 't gezin te voorzien.

De kwistige uitdeeling van de stoffelijke opvoedingsmiddelen is in vele gestichten in het oogvallend.

Gereedschap en verdere benooidigheden voor de beoefening van een vak worden soms zonder eenige bedenking ruim verschaft, terwijl de knapen door hunne lage loonen gedurende hun verpleegtijd weinig of niets restitueeren. Al kunnen ouders uit hunne financiën op gelijke wijze in de behoeften hunner kinderen voorzien, zullen zij het nogtans in 't belang hunner kinderen achten reeds vroeg eene zekere mate van zorg en overleg aan te kweken. Daarom moeten de kinderen, zoodra zij in de verdiensten komen, iets bijdragen in hun eigen onderhoud.

Langs dien weg leeren onze aankomende handwerkslieden huishouden, komen zij tot de rechte waardeering van alles, wat zij genieten en bezitten en worden zij van lieverlede tot het inzicht gebracht, dat er tot het verkrijgen eener maatschappelijke positie inspanning der krachten van lichaam en ziel vereischt wordt.

In gestichten van kleinen omvang kunnen die beginselen met minder bezwaar toegepast worden dan in volkrijke inrichtingen.

Al die reglementaire bepalingen, waaraan het leven in groote gestichten tot in de kleinste bijzonderheden gebonden

is, kunnen vervallen en de bestuurder moet bij zijne handelingen uitgaan van de individueele behoeften der verpleegden. Niets waar men in weezengestichten meer voor waken moet dan voor verslapping der energie, waartoe de verpleegden licht gebracht worden, indien hun leven steeds is ingericht volgens geestdoodende bepalingen en voorschriften.

Het is eene groote verkeerdheid de liefdadigheid uit te strekken tot jongelingen en meisjes van 23jarigen leeftijd, die, gezond en sterk naar 't lichaam, in eigen behoeften kunnen voorzien.

Ook in onze weeshuizen behoort er strijd gevoerd te worden tegen de zoogenaamde blinde liefdadigheid, die zich openbaart in het onderhouden van gezonde jongelingen en meisjes, die tot een leeftijd zijn gekomen, waarop zij niet langer in den schoot der liefdadigheid behooren verzorgd te worden.

Houdt men misschien de weezen zoolang mogelijk in 't gesticht om hen te bewaren voor den smet der zonde of ook, opdat zij meer geschikt zouden worden voor de uitoefening van hun bedrijf, als zij 't maatschappelijk leven zijn ingetreden?

Het doel is goed, maar wij vreezen of het langs dien weg bereikt zal worden.

Zoodra een verpleegde in staat is voor zich zelve te zorgen, behoort de liefdadigheid hare hand terug te trekken. Wat zij verder aan 't individu doet, zal de zorgeloosheid en de verslapping der energie in de hand werken.

Tot hiertoe onze opmerkingen naar aanleiding van de statistieke opgaven. 't Is onze bedoeling geweest daaruit te doen zien, dat van de persoonlijkheid des weesvaders grootendeels het al of niet slagen der opvoeding in een weeshuis afhangt.

Als wijlen P. De Raadt, directeur van Noorthey, handelt over zijn inrichting, in bestemming ten deele onderscheiden van een weeshuis, doch als huis van opvoeding, inderdaad daarmee overeenkomstig, dan nemen wij gaarne zijne beginselen in gewijzigden vorm over en passen ze toe op den werkring van den weesvader.

Het hoofd van een weeshuis moet kunnen zorgen, dat alles, wat voor de opvoeding van kinderen uit den stand, waaruit in den regel onze weezen voortkomen, vereischt wordt, in eene gewenschte verhouding aanwezig is. Hij moet zich den tact eigen maken, die hem het kwaad doet zien, om zoo te zeggen, eer het zich vertoont. Dat verkeerde moet hem niet aangebracht worden; hij moet er den voet op leeren zetten, eer het zich beweegt en den vinger op de wond leggen, eer die gaapt. Bij de verpleegden is zijne roeping, met hen te verkeerem zijn plicht, en wie zich aan hen niet onttrekt, leert de kunst van vinden en ontdekken als van zelf.

Zijn de verpleegden eenmaal overtuigd, dat het den opvoeder niet ontbreekt aan tact en ondervinding, aan opmerkzaamheid en veerkracht des geestes, aan rusteloosheid in 't onderzoek naar verborgen afdwalingen, zonder vrees voor botsingen of akelige ontdekkingen; in een woord, staat het bij hen vast, dat niets hoegenaamd den bestuurder het misdrijf doet over het hoofd zien of den strijd tegen het kwaad doet ontwijken, dan is dit reeds een krachtig middel om 't kwaad tegen te gaan.

Ik heb een weesvader gekend, die dit begreep en het met lust en ijver ook wilde, zonder de wenken van P. De Raadt gelezen te hebben. Het was zijne innige overtuiging, dat men van den arbeid in dien geest alleen de gewenschte vruchten kan plukken en zijne ervaring op het gebied van weezenverpleging had dit bevestigd. Nog

zie ik hem in zijn werkkring, waarin men hem ieder uur van den dag vinden kon. Nog zie ik hem bij de spelen van 't jonge volkje, in de woonkamer van den ambachtsjongen, in de kamer, waar de kleinsten woonden, bij den huiselijken arbeid. Geen dag ging er voorbij, waarop hij niets gedaan had voor 't huiselijk leven. Niets waar hij meer voor vreesde dan voor sleur en gewoonte.

Hij kende alle verpleegden, hun afkomst, de bijzonderheden uit hun familieleven, de eigenaardige uiting van ieders karakter, hun aanleg en lievelingsbezigheid.

Nog zie ik hem in zijn kantoor, dat zoo juist geplaatst was tusschen de keuken en de eetzaal; omringd door enkelen, die hem hun innigste wenschen openbaarden of eene terechtwijzing behoefden.

Wijlen P. De Raadt achtte een vertrouwelijk gesprek met sommigen zijner leerlingen soms van 't hoogste belang. Hij zegt: „Soms komt het aanzoek tot een afzonderlijk gesprek van den leerling zelven; en ziedaar dan de schoonste gelegenheid voor den opvoeder om zich op den vereischen voet met zijn jongen vriend te plaatsen. Is het een kind, er is gewis eene vraag, een verzoek te doen of een klacht over iets of iemand uit de kinderwereld. Blijft gij dan ook binnen de grenzen dier wereld, zoo stemt uw gesprek den kleine tot openhartigheid, die in de volgende jaren vertrouwelijkheid belooft. Deze betoont u de jongeling, die een ernstig uur met u wenscht door te brengen om met u te raadplegen over zijne werkzaamheden, zijne studiën, zijne toekomstige belangen.”

Waar de opvoeder van weezen die vertrouwelijkheid weet te wekken, daar heeft hij het rechte standpunt zijner opvoeding bereikt; daar leeft hij gelukkig voor zich zelven en anderen en richt hij gedenksteenen op in de harten, waardoor hij bij kind en kindskind in dankbare herinnering blijft.

2°. De verhouding van den weesvader tot de suppoosten.

In gestichten van zeer kleinen omvang is het in den regel niet noodig, dat de vader en de moeder worden bijgestaan door suppoosten; doch er zijn inrichtingen, waarin een groot getal weezen wordt verpleegd, zoodat de hulp van mannelijke en vrouwelijke beambten vereischt wordt. Niet ten onrechte is gezegd, dat er minder gunstige uitkomsten van de weezenverpleging te verwachten zijn, naarmate de weeshuizen grooter omvang hebben.

Hoe kleiner gestichten, hoe meer de vader en de moeder als vader en moeder kunnen handelen, hoe meer er kan gedaan worden voor 't huiselijk leven, hoe inniger de betrekking kan zijn tusschen de hoofden van 't gesticht en de verpleegden.

Hoogst moeielijk wordt de werkkring der bestuurders bij grooten omvang van het weeshuis, daar er bij de beste regeling altijd gebreken zullen blijven bestaan, die een onvermijdelijk gevolg zijn van 't bijeenbrengen van een groot getal kinderen. De weesvader treedt dan meer op als directeur, zijne vrouw als directrice, terwijl de gang van 't gestichtsleven speciaal wordt opgedragen aan suppoosten, wier bezigheden niet zelden zeer scherp zijn afgebakend en die volgens rooster van werkzaamheden en aan de hand eener instructie hun arbeid verrichten. De individüele belangen der kinderen gaan op in de uitoefening van een zoogenaamd reglementair leven, waardoor de geheele inrichting van het weeshuisleven veel overeenkomst heeft met het karzerneleven. Eten, drinken, opstaan en naar bed gaan, in een woord de geheele huishouding loopt op de maat, volgens vaste regels en bepalingen, waarvan noch verpleegden noch beambten mogen afwijken. Ook de weesvader, ofschoon in naam het hoofd der inrichting, ziet zijn gezag zoodanig beperkt, dat hij

inderdaad niet boven de suppoosten, maar met hen gelijk staat. Wat is hiervan de oorzaak?

De persoonlijkheid van hen, die in een weeshuis eene betrekking mochten erlangen, heeft het noodzakelijk gemaakt hun werkkring te omschrijven in enkele reglementaire bepalingen, gelijk men ook, om eene meer gewenschte verstandhouding tusschen beambten en verpleegden te bevorderen, in de verschillende vertrekken van 't gesticht reglementen heeft opgehangen, die, ofschoon met de beste bedoelingen opgesteld, geen andere uitwerking hebben, dan den verpleegden te doen gevoelen, dat allen, die met hunne opleiding belast zijn, totaal ongeschikt geacht worden om zelfstandig te handelen. Hierin ligt voor een groot deel de oorzaak van de ongunstige verhouding tusschen opvoeders en verpleegden, tusschen opvoeders onderling. De verpleegden zien in den vader en de moeder, alsmede in de suppoosten niet hunne opvoeders, maar personen, die verplicht zijn te handelen naar de reglementaire bepalingen, hun door Regenten gegeven. Bij eenige afwijking daarvan hebben zij vrijheid dit aan Regenten mee te deelen, gelijk het den verpleegden mede is toegestaan verzoeken van allerlei aard aan den voorzittenden Regent of den Regent van de week te doen, die dan vaak eene beslissing neemt zonder zelfs de hoofden van 't gesticht te hebben gehoord. De suppoosten plaatsen zich, bij eene dergelijke organisatie, tegenover den weesvader en de weesmoeder op een onafhankelijk standpunt. Ieder beschouwt zich in zijne afdeeling als meester. Zelden raadpleegt men 't hoofd der inrichting; Heeren Regenten nemen schier altijd, zelfs in de nietigste zaken, eene beslissing zonder het advies van den vader of diens oordeel te vernemen. Ofschoon oppervlakkig een geheel, is de inrichting inderdaad in verschillende deelen

gesplitst, die geheel onafhankelijk van elkaar worden bestuurd.

Er is menigmaal geklaagd, dat de verstandhouding tusschen de hoofden van een weeshuis en de suppoosten dikwijls veel te wenschen overlaat, en niet ten onrechte; maar wij vragen met bescheidenheid of menig college van toezicht, misschien wel onbewust, daartoe geen aanleiding geeft. Dat afbakenen van ieders werk door eene instructie moet onvermijdelijk botsing veroorzaken. Daardoor vindt de meening onwillekeurig ingang, dat er in 't weeshuis eigenlijk geen hoofdbestuurder is, en indien men den weesvader als zoodanig erkent, wil men in 't minst niet aannemen, dat van hem 't gezag behoort uit te gaan, anders zou men instructies overbodig hebben geacht.

Men behoeft waarlijk niet veel paedagogische kennis te bezitten om te begrijpen, dat de opvoeding allerminst onder reglementaire bepalingen te brengen is. De weesvader moet het middelpunt kunnen zijn, van wien alle bemoeiingen met betrekking tot de suppoosten, zoowel als tot de verpleegden behooren uit te gaan. Hij houde in 't oog: al wat er verkeers in 't gesticht geschiedt, al wat er in 't belang eener goede opvoeding ontbreekt, al wat aanleiding kan geven tot eene verkeerde verhouding tusschen hem en zijne mede-arbeiders, dat is des bestuurders schuld.

Zoo zal hij zich natuurlijk met aanhoudende zorgen overladen, weinig vrijheid en uitspanning kunnen genieten, doch als loon voor zijn onvermoeiden ijver zal hij de weeshuisgebreken allengs zien wijken en een beteren geest in 't gesticht levendig zien worden.

Is de weesvader een man van beginselen, die, door drongen van 't hooge belang van zijn werkkring, den

noodigen tact bezit om te besturen, dan is hij, en hij alleen, in staat bij de keuze van een suppoost eene voordracht te doen uit de sollicitanten, die zich hebben aangeboden. De vereischten worden door hem bepaald. Hij spreke met de sollicitanten en ga niet af op getuigschriften alleen, maar trachte door een verstandig gesprek te beoordeelen of er onder de sollicitanten een geschikt persoon gevonden wordt, die ter benoeming aan het college van Regenten kan worden voorgedragen. Bij die keuze worde het den suppoost ernstig gezegd, dat het belang der inrichting op den voorgrond moet staan en dat er moeilijkheden aan den werkkring des opvoeders verbonden zijn, die hij slechts met eene algeheele toewijding zijner krachten overwinnen kan. Is de keus gedaan en zal de nieuwbeneemde zijne functiën aanvaarden, dan leide de weesvader hem in zijn arbeid in en wijze hem met minzaamheid op de beginselen, waarvan men bij de opvoeding moet uitgaan. Hij bespreke met hem de eigenaardige moeilijkheden, die aan de opvoeding van weezen verbonden zijn en make hem bekend met de karakters zijner pupillen, hunne gebreken, hun aanleg en alles, wat hij als opvoeder noodig heeft te weten.

Is de nieuwbeneemde reeds vroeger met paedagogischen arbeid belast geweest, dan kan men spoedig opmerken of hij tact bezit om met kinderen om te gaan.

't Kan ook gebeuren, dat hij nooit deel heeft genomen aan de opvoeding. In dat geval is het noodzakelijk, dat de weesvader hem met welwillendheid ter zijde staat. In den beginne worde zijn werk bij voorkeur door de hoofden verricht, terwijl men den suppoost daarbij laat toezien en hem op zijne werkzaamheden wijst. Van lieverlede geve men den arbeid over, altijd toezicht houdende of hij geschiktheid voor zijn werk heeft. Merkt

men afdwalingen of verkeerdheden op, dan onthoude men er zich van daarover op- of aanmerkingen te maken in tegenwoordigheid der verpleegden of in 't bijzijn van andere suppoosten.

Men handele in dit opzicht zoo kiesch mogelijk en bespreke onder vier oogen, wat men in zijn doen of laten verkeerd acht.

Mocht men den indruk krijgen, dat het den suppoost aan tact ontbreekt en dat hij zich dien nimmer zal eigen maken uit gemis aan aanleg, dan is het beter hem dit onbewimpeld te zeggen en hem te raden naar een anderen werkring uit te zien.

Het belang der inrichting mag niet worden opgeofferd aan een suppoost, door wiens ongeschiktheid vaak veel verkeerdheden kunnen ontstaan, waarvan zelfs onder een verstandig bestuur na jaren nog de sporen ontdekt worden. Wij onderschrijven de woorden van Smiles:

„Iedere nieuwe opvoeder werkt minder uit dan zijn voorganger.”

3°. De verhouding van den weesvader tot het college van Regenten.

Een opvoeder, wiens oordeel over de verpleging van weezen wel van gewicht mag beschouwd worden, zei eens, met het oog op de verhouding van den weesvader tot Heeren Regenten, dat de meeste weeshuisbesturen het hierin vrij wel met elkaar eens zijn, dat zij hun toezicht op de weeshuizen op eene verkeerde manier moeten uitoefenen, zoolang de weesvaders geen beproefde bewijzen van geschiktheid geven. Zijne ervaring had hem geleerd, dat Heeren Regenten gaarne van zienswijze willen veranderen, indien de weesvader een man is, die zijne positie begrijpt en daarvan deugdelijke blijken geeft.

Een commissie van toezicht over weezengestichten is

noodzakelijk; de groote verantwoordelijkheid en de financiële belangen dier inrichtingen eischen zulks, maar het hangt geheel van het inwendig bestuur af, welke opvatting Heeren Regenten van hun arbeid hebben.

Menig weesvader klaagt, dat Heeren Regenten zijne macht zoodanig beperkt hebben, dat hij zonder toestemming van 't Bestuur geen besluit mag nemen, zelfs niet het geringste.

Wat betrekking heeft op voeding en kleding, op verdeeling van den arbeid der suppoosten, in één woord, alles wat tot de huishouding behoort, moet in vele gestichten met den voorzittenden regent of den regent van de week geregeld worden, of nog anders, dat wordt geregeld zonder zelfs de opinie van den vader gehoord te hebben.

Op een bepaalden dag der week komt volgens rooster een regent het gesticht bezoeken en houdt, indien zijne zaken 't hem vergunnen, een oogenblik zitting om rekening te houden met verpleegden, over wie door den vader ongunstige rapporten zijn uitgebracht. Bij die gelegenheid is het mede den verpleegden geoorloofd over hunne belangen te spreken, of wederkeerig reclames in te brengen over waar of vermeend onrecht hun door den vader of de suppoosten aangedaan.

Heeft de Regent voor dat verhoor geen tijd, dan teekent hij zijn naam, ten blijke, dat hij aan zijne verplichting heeft voldaan.

In alle weeshuizen houden H. H. Regenten week- of maandvergaderingen, bij welke gelegenheden men, vooral in groote gestichten, den vader in pontificaal voor de vergaderzaal ziet pareeren om dienst te doen als concierge.

Toen ik eens een der grootste gestichten van ons land bezocht, verscheen de weesvader in 't zwart en met een witte das, om mij te zeggen, dat het gesticht op verga-

derdagen van H. H. Regenten niet was te bezichtigen. De man was op dat oogenblik in een hevige spanning en deed me onwillekeurig denken aan een concierge, die 't bijzonder druk heeft om de vergaderde heeren op hun wenken te bedienen.

Die houding van menigen weesvader maakt een onaangename indruk en versterkt ons in de overtuiging, dat velen hunne roeping niet begrijpen, anders zouden zij zich tot zulke diensten niet laten gebruiken, maar die aan anderen opdragen.

't Is natuurlijk, dat H. H. Regenten niet zullen raadplegen over de belangen van 't gesticht met den weesvader, die gewoon is in kwaliteit van concierge voor hen te verschijnen, en wederkeerig heeft de weesvader er den moed niet toe paedagogische opmerkingen te maken met een kurketrekker in de eene en een flesch wijn in de andere hand.

De verpleegden hebben die verkeerde verhouding tusschen den weesvader en H. H. Regenten opgemerkt en vervoegen zich in 't vervolg niet meer bij den eerste, als zij iets van belang hebben te vragen, maar gaan onmiddelijk tot Regenten, die toch gewoon zijn in alle zaken van 't gesticht eene beslissing te nemen.

Ik herinner me, dat nog niet lang geleden in een weezengesticht van grooten omvang de verpleegden, die iets te vragen of te zeggen hadden, zonder voorafgaande kennisgeving aan den vader aan de vergaderzaal klopten en bij 't college van Regenten gehoor vonden. Eenmaal zelfs vroegen zes jongens langs dien weg om in Z. M. zeedienst te mogen gaan, welk verzoek zonder eenige bedenking werd toegestaan.

Hadden suppoosten klachten over verpleegden of omgekeerd waren verpleegden ontevreden over suppoosten,

nimmer zou men dit te kennen geven aan den vader. Men ging dezen voorbij en Regenten moesten alweer de kwestie uitmaken. Zelden of nooit deed de vader een voorstel van gewicht.

Gesteld, dat hij gebreken zag, waarover hij het noodzakelijk achtte met het Bestuur te raadplegen, dan nog zou hij zich uit vrees voor moeielijkheden of vermeerdering zijner werkzaamheden daarvan terughouden.

Deze handelwijze van menigen weesvader heeft H. H. Regenten aanleiding gegeven naar hunne wijze van inzien het gestichtsleven te regelen en den weesvader op te dragen zich streng te houden aan hunne voorschriften.

Hoe kan er van die verhouding tusschen den weesvader en het college van Regenten iets goeds voor het gestichtsleven verwacht worden?

Neen, men mag er H. H. Regenten niet altijd een verwijt van maken, dat zij zóó handelen.

Menig weeshuisbestuur neemt de zaak ernstig genoeg op, doch omdat de persoonlijkheid des weesvaders niet deugt, kan het college van Regenten, dat op een te verwijderd standpunt staat tegenover het gestichtsleven, geen gewenschte verandering te weeg brengen.

De persoonlijkheid des weesvaders — daarop komt alles aan. Het college van Regenten kan slechts eene commissie van toezicht zijn en moet zich niet feitelijk behoeven te mengen in de regeling van 't huiselijk leven.

Of zal eene schoolcommissie, al is zij nog zoo goed voor hare taak berekend, iets in 't belang van 't onderwijs kunnen doen, als het hoofd der school geen tact bezit of als het hem aan de noodige bekwaamheid ontbreekt?

Wat moet een college van Regenten tegenover den weesvader anders zijn dan eene schoolcommissie tegenover den onderwijzer?

De weesvader, die bekwaam is voor paedagogischen arbeid in een weeshuis, is op zijn gebied specialiteit.

Voor H. H. Regenten behoort hij de vraagbaak te zijn. Alles, wat er in zijn kring omgaat, moet hij weten, en 't is zijn plicht over belangrijke veranderingen in 't huiselijk leven, in voeding en kleeding, in alles, wat op de verpleging betrekking heeft en daarop een gunstigen invloed kan uitoefenen, met H. H. Regenten te spreken. Hij moet de eerste zijn, die daarop de aandacht vestigt en op verbetering aandringt.

Waar eerst dan groote stappen in 't belang van 't gestichtsleven gedaan worden, als H. H. Regenten daarvan de noodzakelijkheid inzien, daar is wellicht ten gevolge van de sleur veel bedorven.

De weesvader moet voor het college van Regenten kunnen zijn, wat ten tijde der Republiek de raadpensionaris was voor de Algemeene Staten. De punten van behandeling voor eene bestuursvergadering moeten door hem aangegeven en zoo duidelijk uiteengezet worden, dat zijn oordeel een beslissenden invloed uitoefent op de opinie van H. H. Regenten. Heeren Regenten kunnen slechts zeer oppervlakkig bekend zijn met den gang van zaken in de inrichting, waarop zij 't toezicht hebben.

Naar hunne meening zou het in 't gesticht goed kunnen gaan, al hadden er inderdaad tooneelen plaats, die van wanorde, onzedelijkheid en onbeschaafdheid getuigden. Als de weesvader zijne taak machtig is en met lust en ijver naar verbetering tracht, dan kan men verzekerd zijn, dat H. H. Regenten zijn arbeid zullen waardeeren en hem zooveel vertrouwen zullen schenken, dat er geen besluit hoegenaamd zal worden genomen, alvorens zijn oordeel is gehoord.

Ik heb de gewenschte verhouding van beambten tot

H. H. Regenten door de persoonlijkheid van den weesvader zien geboren worden in eene inrichting, waarin het oude opvoedingssysteem nog in vollen gang was.

Ofschoon H. H. Regenten in vele gevallen verlichte denkbeelden waren toegedaan en die gaarne hadden overgebracht in hun gesticht, stuitte echter elke poging tot hervorming af op de ongeschiktheid van den voormaligen weesvader.

Het Bestuur begreep, dat een goede geest in 't weeshuisleven zich niet laat gebieden, maar dat die moet worden opgewekt door de personen, aan wie het werk der opvoeding feitelijk wordt opgedragen.

Gelukkig vond men den man, wiens ervaringen als opvoeder van weezen reeds hoop gaven, dat hij den rechten weg zou inslaan, om tot het doel te geraken, dat het Bestuur reeds lang gewenscht had.

Toen H. H. Regenten overtuigd waren van zijne bekwaamheid en het zelf zagen, dat hij naar een goed plan handelde, lieten zij hem meer vrij in zijn arbeid. Hunne belangstelling openbaarde zich op eene andere wijze. Als zij 't gesticht bezochten, dan geschiedde dat niet met het doel om bevelen te geven of om zich feitelijk met de huiselijke aangelegenheden in te laten, maar om met den vader te raadplegen, zijne inzichten te vernemen en met hem te overwegen, wat er in 't belang eener goede opvoeding kon gedaan worden.

De weesvader bezat de gave om uit den schat zijner ervaring opmerkingen te maken en wenken te geven, die tot eene gewenschte verhouding leidden tusschen hem en het Bestuur. Hij kon in juiste bewoordingen zeggen, wat hij wilde en hij wilde ook met al zijne krachten, wat hij zeide. In elke bestuursvergadering werden door hem belangrijke onderwerpen aan de orde gesteld, met

eene duidelijke omschrijving van het hoe en waarom hij deze of gene verbetering wenschte te maken.

In den regel liet men den vader gedurende de behandeling dier onderwerpen in de vergadering tegenwoordig zijn en aan de discussiën deel nemen. Dit spreken met den man van rijpe ervaring leidde inderdaad tot opwekking van de meest gewenschte belangstelling van 't Bestuur en niet het minst tot een beteren geest in het weeshuisleven. Langzaam ontwikkelde zich een geheel andere toestand. De verpleegden hechtten zich aan hun opvoeder, de suppoosten werkten in den geest van hun voorganger en H. H. Regenten steunden den weesvader in zijn gewichtigen arbeid om 't weeshuis te maken tot een opvoedingsgesticht, dat gunstige resultaten afwierp voor 't maatschappelijk leven. —

Lichamelijke opvoeding der weezen.

't Wordt algemeen gezegd, dat kinderen, die in een gesticht verpleegd worden, alles genieten, wat voor hunne lichamelijke ontwikkeling noodig is. Er zijn er zelfs, die meenen, dat vele gestichten te weelderig in de behoeften der verpleegden voorzien. Later, zoo beweren dezen, komen de meeste weezen in eene maatschappelijke positie, waarin zij 't lang zoo goed niet hebben en zich vaak niet meer dan de allernoodzakelijkste levensbehoefden kunnen verschaffen. Met het oog op hunne toekomstige belangen zou men dus willen, dat het leven der weezen geëvenredigd werd aan de huiselijke opvoeding, die de verpleegden genoten vóór dat zij in 't gesticht werden opgenomen of aan de positie, die zij vermoedelijk zullen innemen, als zij later het maatschappelijk leven zijn ingetreden.

Met deze zienswijze kunnen wij ons niet vereenigen. Als wij in dit opzicht eene aanmerking moesten maken over het gestichtsleven, dan zou het deze zijn, dat vele weeshuisbesturen wel een voldoende cijfer voor voeding, kleeding, ligging en wat verder tot de lichamelijke verpleging gerekend wordt, op de begrooting hebben uitgetrokken, maar dat er, naar hetgeen ons daaromtrent in 't oog is gevallen, niet verstandig genoeg wordt huisgehouden.

Voor al in weezengestichten, waarin zoovele kinderen worden opgenomen, die bij hunne ouders de bitterste armoede hebben geleden en daardoor een uiterst zwak lichaamsgestel hebben, moet de voeding met de meeste nauwgezetheid berekend worden. Ik schrijf dit met het oog op de statistieke opgaven, waarover reeds vroeger gehandeld is. Van 337 verpleegden in den staat opgenomen zijn 56 overleden, waaronder 44 ten gevolge van tering. Bij onderzoek is gebleken, dat deze ziekte voor 't meerendeel erfelijk was in de familie, waarvan de overleden personen leden waren.

Opmerkelijk, dat in het eerste tiental jaren, waarover de statistiek loopt, de sterfte meer was dan in het tweede tiental jaren. Men mag dit gerust beschouwen als een gunstige uitkomst der weezenverpleging gedurende de laatste jaren.

Bij de opneming van verpleegden werd er ernstig onderzocht naar hunne fysieke gesteldheid, naar de maatschappelijke positie der ouders, de ziekte, waaraan dezen overleden waren en van al deze bijzonderheden werd aantekening gehouden in een zoogenaamd antecedentenboek. In de verschillende levensperioden werd elk individu nauwlettend gadeslagen en naar omstandigheden behandeld.

Dat is mede een belangrijk deel van des weesvaders arbeid. Wil men echter van zijn arbeid in dit opzicht eenige vrucht zien, dan is vóór alles noodig, dat hij weet, wat elk individu in zijne verschillende ontwikkelingsperioden noodig heeft, welke loop er aan de lichamelijke ontwikkeling moet gegeven worden, zal het kind krachtig opgroeien en geschikt worden voor gezetten arbeid.

Hij moet bekend zijn met alle schadelijke invloeden, ook van 't gestichtsleven, en die zooveel mogelijk trachten te neutraliseeren.

De eerste levensjaren van den mensch kenmerken zich door de snelste ontwikkeling. Gedurende dien tijd moet er dus nauwlettend toezicht gehouden worden. De zorg voor het lichamenlijk welzijn der verpleegden behoort niet het minst tot de verantwoordelijkheid van den weesvader. Een enkel verkeerd woord, in tegenwoordigheid van 't kind gesproken, een enkel onbehoorlijk gebaar, onder 't oog des kinds gemaakt, kan aanleiding geven tot opwekking van zonden en verkeerdheden, die de gezondheid ondermijnen en een vroegtijdigen dood ten gevolge hebben.

't Ware te wenschen, dat opvoeders van weezen het werkje van Dr. Oskar Heyfelder „de kindsheid van den mensch” kenden en begrepen, dan zou er in 't gestichtsleven veel veranderen, wat tot nog toe schade doet aan de fysieke en moreele ontwikkeling van den wees.

Niets mag, volgens de raadgevingen van dien paedagoog, onverschillig zijn, wat er met en rondom het kind gebeurt. Bij allen, die met de opvoeding van weezen belast zijn, moet de overtuiging zwaar wegen, dat onzedelijkheid, wellust en onverschilligheid omtrent 't schoone en goede, in den regel worden opgewekt door een gering verzuim van den opvoeder, door eene kleine verkeerdheid in de inrichting van het huiselijk leven, die licht aan den onop-

merkzame ontsnappen, bijv. een klein gebrek aan een kleedingstuk, de wijze, waarop jongens bretels dragen, het toezicht bij 't opstaan en naar bed gaan en in den vrijen tijd.

Wij stemmen geheel in met Dr. Heyfelder's verklaring, dat de opvoeding des kinds geen werk is voor een vreemde, d. i. voor iemand, die er geen verstand van heeft. De opvoeding van weezen wordt, helaas! nog maar al te veel opgedragen aan ongeschikte personen, die door onbekendheid verkeerde wegen inslaan en ongepaste middelen gebruiken, waardoor veel kwaad in onze weeshuizen wordt gesticht.

Het zou ons niet mogelijk zijn den werkkring des weesvaders in al zijn omvang te omschrijven, maar wij willen onze wenken omtrent de lichamelijke opvoeding van weezen aan het oordeel onderwerpen van allen, die met de weezenverpleging in betrekking staan en daarop een gunstigen invloed kunnen nitoeffenen.

Voeding. In het belang van den groei des kinds en het tegengaan van toevallige verzwakking, waaraan vele kinderen uit de lagere volksklasse lijden, is eene goede voeding zeer aan te bevelen. Bovendien mag eene onvoldoende zorg voor de lichamelijke verpleging van weezen als de oorzaak worden aangemerkt van velerlei knoeierij, waarvan nog niet alle gestichten vrij zijn.

Voor een paar jaren maakte een oud-verpleegde van een groot weeshuis in „De Volksvriend”, het orgaan der Vereeniging tot afschaffing van St. Dr., de opmerking, dat het in vele gestichten gewoonte is bij feestelijke gelegenheden, zooals oudejaarsavond, nieuwjaarsdag en op andere feestdagen sterken drank te gebruiken, die op eene listige wijze in 't gesticht gebracht en door de oudste verpleegden op de slaapzaal gebruikt werd, natuurlijk in tegenwoordigheid van de jongere verpleegden.

Schrijver achtte dit een zeer groot kwaad en vroeg, wat er zou kunnen gedaan worden om het tegen te gaan. Zijne opmerking gaf aanleiding tot meer geschrijf over dat onderwerp. Een oud-verpleegde van een ander weeshuis las zijn stuk en vond het niet onbelangrijk uit zijne herinneringen van het weeshuisleven eenige mededeelingen te doen. Volgens zijne ervaring was in vroeger tijd de gewoonte om St. Dr. te gebruiken vrij algemeen in onze weeshuizen en bovendien wist hij, dat het inbrengen van allerlei eetwaren geenszins tot de zeldzaamheden behoorde. Gedurende vele jaren had er in 't gesticht, waarin hij verpleegde was geweest, eene cantine bestaan, waarvan de houder een wees was, die vooral aan de tehuisblijvende kinderen brood, kaas, middageten, zelfs bier verkocht. De ambachtsjongens konden op buitengewone tijden van familiebetrekkingen spijzen krijgen of waren in de gelegenheid die in een komenijswinkel te koopen, zooals dan ook dikwijls gebeurde. De reden van die knoeierij ligt voor de hand. De onvoldoende zorg voor de voeding was er de oorzaak van. De kwantiteit voedsel was in den regel meer dan voldoende, doch het haperde vooral aan de kwaliteit der spijzen.

Besturen van groote inrichtingen zijn gewoon de leverantie der levensmiddelen op bepaalde tijden aan te besteden. In den regel wordt de levering dan aan den laagsten inschrijver gegund.

Er is niets tegen dezen maatregel van bezuiniging, als de weesvaders met kennis van zaken over de aanbestede artikelen kunnen oordeelen en dat ook tot hunne verplichting rekenen.

Streng toezicht is hier vooral noodig. Wij hebben opgemerkt, dat in sommige inrichtingen ten gevolge van slappe of onverstandige contrôle bij den invoer van levens-

middelen, benoedigdheden voor de spijzen werden gebruikt, die van een zeer slecht gehalte waren. Niet zelden trachtte een leverancier aan een gesticht kwijt te raken, wat hij aan particulieren niet slijten kon. Wil de handelaar eene matige winst genieten, dan wordt hij vaak door de uiterst lage aannemingsom tot die handeling geleid.

In de voorwaarden van aanbesteding zijn de voornaamste voedings-artikelen opgenomen: erwten, boonen, gort, boekweit, rijst, brood enz. Indien de weesvader de kennis mist om over de kwaliteit dezer artikelen te oordeelen, dan kan hij niet beletten, dat de weezen lijden onder den invloed van allerlei kwade praktijken, die ook en vooral in den handel voorkomen.

Aanbesteding van levensmiddelen kan voor een weeshuis goed zijn, als de weesvader met kennis van zaken over de kwaliteit weet te oordeelen en dat ook durft te doen, omdat hij op een vrij standpunt staat tegenover de leveranciers.

't Verdient alleszins aanbeveling — zooals in sommige inrichtingen geschiedt — eene partij graan in te slaan en het brood in 't gesticht te laten bakken of in dien zin te handelen in vereeniging met andere inrichtingen. Behalve het voordeel, dat de zorg voor goede voedings-artikelen voor den gezondheidstoestand der verpleegden afwerpt, mag zij beschouwd worden als een voorbehoed-middel tegen het ontstaan van tallooze knoeierijen en het gebruik van sterken drank. In engeren kring heb ik de gunstige resultaten van eene goede voeding opgemerkt en het kan de proef doorstaan, dat goed voedsel op geregelde tijden toegediend een middel is tot bestrijding van een kwaad, waarvan Prof. Hofstede de Groot zegt, dat het onze armengestichten bevolkt.

Ook bij het geregeld toedienen van voedsel is eene groote mate van omzichtigheid en zorg noodig.

In sommige gestichten heeft men daarvoor vaste regels aangenomen, die niet altijd met verstandig overleg en in 't belang der verpleegden gekozen zijn. 't Is bijv. niet goed slechts driemaal daags spijsen te geven. De tijd tusschen het middag- en avondeten (van 's middags 1 uur tot 's av. 9 uur) is te lang, vooral als de middagspijs schraal is en niet voldoende mag geacht worden voor het onderhoud der krachten en den groei des lichaams. Het gevolg van dat veel eten in eens kan men opmerken bij die dikbuikige kinderen, die door onkundigen vaak voor klierlijders worden aangezien.

Voorals dient men in dit opzicht voorzichtig te zijn in sterk bevolkte gestichten, waarin een groot getal jonge kinderen verpleegd wordt. De vrouw, die aan 't hoofd van de kinderkamer geplaatst is, moet degelijk weten, hoe men 't best bevorderlijk kan zijn aan de lichamelijke ontwikkeling der kleinen.

Alleen eene verstandige moeder bezit daartoe de vereischte bekwaamheden. Met medelijden zien wij die kleine stumpers aan, die daar in een ongezellig vertrek bij elkaar zitten en de dupe zijn van het onverstand en de ongevoeligheid eener opzichteres. Men zegt dan nog dikwerf: o, wat zijn die kinderen gelukkig, als zij in zoo'n huis terecht komen; maar wel beschouwd, verdienen zij eer beklagd dan benijd te worden. Gelukkig, ja, dat konden ze zijn onder eene verstandige leiding, maar ze worden stelselmatig bedorven, zoolang ze opgevoed worden naar een systeem, dat er op ingericht is om het den beampten zoo gemakkelijk mogelijk te maken.

Waarom kan er in een gesticht voor weezen ook niet, wat de voeding betreft, gelet worden op leeftijd? Als de verpleegden naar hun ouderdom in afdeelingen verdeeld zijn, kunnen daartegen geen groote bezwaren bestaan.

Geef jongen kinderen toch geen groote hoeveelheid spijs in eens en vooral geen spijs, die wel de maag vult, maar geen voldoende voedende kracht bezit.

In geen geval mag men het oor leenen aan de klagers over de weezenverpleging, die zeggen, dat het beter is voor de moreele ontwikkeling van weeskinderen, als men hun niet veel beter voedsel geeft, dan kinderen uit de lagere volksklasse genieten, of als zij zich vermoedelijk zullen kunnen verschaffen, als zij het maatschappelijk leven zijn ingetreden.

't Is niet te verantwoorden voor den opvoeder, als hij de middelen om 't kind goed te voeden bezit en die, om welke redenen dan ook, niet gebruikt.

Juist in opvoedingsgestichten kan en moet met nauwgezetheid berekend worden, wat voor de lichamelijke ontwikkeling der verpleegden noodzakelijk is. Tot de contrôle van den weesvader behoort vooral de zorg voor goede voedingsmiddelen.

Hij mag nooit onbepaald vertrouwen op de eerlijkheid der leveranciers van 't gesticht. Bij de ontvangst van levensmiddelen moet hij tegenwoordig zijn en beoordeelen of de waren haar gehalte en gewicht hebben. Is dit niet het geval, dan moet hij vrijmoedigheid hebben daarop aanmerkingen te maken en andere waren te eischen.

Tot de zorg van de weesmoeder behoort het toezicht op 't bereiden der spijs. Zij moet verzekerd zijn, dat de consumtie, voor de voeding berekend en afgegeven, ook gebruikt wordt. Als daarop niet aanhoudend en scherp wordt toegezien en men steeds afgaat op de eerlijkheid van hen, die het keukenwerk verrichten, dan laat de goede behandeling der spijs vaak veel te wenschen over en geeft men aanleiding tot oneerlijke handelingen. In een gesticht, waar de zorg in de keuken te veel aan

verpleegden werd toevertrouwd, ontdekte men eens, dat van de kwantiteit vet voor den maaltijd bestemd, een vierde gedeelte werd teruggehouden om daarmee vrienden en vriendinnetjes in 't gesticht van pomade te voorzien.

Zulke praktijken zullen onder een onverstandig toezicht met den dag toenemen en 't is nog de vraag of die in een groot gesticht geheel zijn te weren.

Kleeding. Men schijnt er steeds op gesteld geweest te zijn de in gestichten verpleegde weeskinderen door eene bijzondere kleederdracht te onderscheiden. In den regel kent men immers weezen aan hun kleeding, die soms zoo afsteekt bij de gewone burger-kleeding, dat verpleegden daardoor reeds op een grooten afstand kenbaar zijn. Distinctief zal de kleeding van weezen wel altijd blijven, al was het maar door hun uniform-kleeding, doch 't dient wel eens in overweging genomen te worden of er in 't belang van de lichamelijke ontwikkeling eene wijziging moet gebracht worden in de soort van stof en den vorm van 't kleeid.

Afgezien van de kwestie of het al of niet goed is de weezen door distinctieve kleeding te onderscheiden, komt het ons voor, dat men in weeshuizen te weinig acht geeft op den schadelijken invloed, dien de kleeding vooral bij jonge kinderen op den groei en de gezondheid kan uitoefenen.

Zou het in 't belang van de lichamelijke ontwikkeling verstandig zijn kinderen van 8—12 jaren kleederen te laten dragen van eene zware stof en die door een bijzonderen vorm sommige lichaamsdeelen knellen?

Toen wij eens een bezoek brachten aan eene weeshuis-school, trof het ons, dat de jongens bij eene temperatuur van 70 gr. F. gekleed waren met jas, broek en vest van zwaar karsaai, daartoe expresselijk in eene fa-

briek vervaardigd, terwijl de meisjes van dezelfde stof eene japon droegen. 't Is, dunkt mij, gemakkelijk in te zien, dat langs dien weg de ontwikkeling van 't lichaam wordt tegengewerkt en ongesteldheden ontstaan, die ernstige gevolgen kunnen hebben.

Geneesheeren, die over volksgezondheid hebben geschreven, wijzen op de geheime zonden van den kinder- en jongelingsleeftijd door nauwsluitende of ondoelmatige, zware kleederen opgewekt. In weeshuizen is men veelal gewoon op bepaalde tijden nieuwe kleederen te geven, zonder van de daarvoor aangenomen regels af te wijken. Een jongen krijgt bijv. bij 't begin van elk jaar eene nieuwe broek en of dat kleedingstuk den sterk groeienden knaap na eenigen tijd te klein wordt, daar wordt niet op gelet, evenmin slaat men er acht op hoe de jongens bretels dragen. Een weesvader moet weten hoe de lichamelijke ontwikkeling kan bevorderd worden door doelmatige kleeding en welke gebreken er ontstaan, als men daaromtrent onverschillig en zonder kennis van zaken handelt.

Reiniging. Bij de zorg voor de lichamelijke opvoeding komt vooral reinheid, bevorderd door baden, wassen en verschoonen, in aanmerking.

't Heeft allen schijn, dat in weeshuizen daarop voldoende wordt acht gegeven. Immers, als men een gesticht bezoekt, wijst men op een of meer badkamers en zegt men, dat de verpleegden wekelijks een bad gebruiken.

't Hangt echter van 't gebruik af, dat men van dit reinigingsmiddel maakt, of het al of niet de gezondheid bevordert.

In een weeshuis was men gewoon \pm 20 knapen elken zaterdag een bad te laten nemen. Daartoe werd de badkuip met pompwater gevuld, welks temperatuur soms

15° F. verschilde met den warmtegraad van het rivierwater. Bovendien werd het water niet verfrischt, zoodat die 20 knapen zich bij beurten in het zelfde water moesten baden.

Zou die maatregel de reinheid en de gezondheid bevorderen?

Badkuipen zijn in een gesticht noodzakelijk, maar voor algemeen gebruik zijn ze van weinig nut.

In bijzondere gevallen, wanneer er bijv. kinderen worden opgenomen, die door hunne ouders verwaarloosd zijn, of als de geneesheer het mocht voorschrijven, kan men van baden in 't gesticht gebruik maken.

't Is eene behoefte voor den mensch het lichaam in stroomend water te baden. Vooral verdient dit aanbeveling voor ambachtsjongens, die den ganschen dag in eene stoffige werkplaats doorbrengen.

Bad- en zweminrichtingen, zijn er in de meeste steden, waar weeshuizen zijn. Zou het zulke groote uitgaven eischen, als H. H. Regenten de weezen van die inrichtingen gebruik lieten maken? Er zou wel eenige consideratie gebruikt worden met eene inrichting van liefdadigheid.

Omtrent het verschoonen wensch ik nog eene opmerking te maken. In de meeste weeshuizen geschiedt dit op zaterdagavond; dan vinden de verpleegden hunne verschooning op de slaapzaal gereed en trekken die daar aan. Die manier is niet kiesch en komt mij bedenkelijk voor. De weesvader moet die zaken zoo regelen, dat daardoor geen onzedelijke gedachten kunnen worden opgewekt.

In een zeker weeshuis had de wekelijksche reiniging op de volgende wijze plaats, die aanbeveling verdient.

In een daartoe ingericht vertrek had men eenige loquetten, bij wijze van kleine kamertjes, getimmerd, waarin een kapstok, een zit- en voetenbankje.

Aan de eene zijde waren deze vertrekjes gesloten, aan de andere zijde open en de opening zoo geplaatst, dat de verpleegden elkaar niet konden zien, terwijl de beampte, die met het toezicht was belast, op allen het oog had. Daar kwamen op zaterdag de kinderen zich onder toezicht van hunne opvoeders wasschen en verschoonen. —

Nog een enkel woord over de behandeling van kinderen, die onzindelijk slapen.

't Is geen wonder, dat er in weeshuizen kinderen zijn, die aan genoemd gebrek lijden. Vele verpleegden in weeshuizen komen uit de woningen der bitterste armoede en afschuwelijkste onreinheid, waarin zij naar lichaam en ziel in de eerste jaren huns levens verzwakt zijn. Die lichaamszwakte openbaart zich almede door onzindelijk slapen. Wij weten, dat er gestichten zijn, waarin 20 % der verpleegden in meerdere of mindere mate aan dit gebrek lijden. Als ik een weeshuis bezocht, informeerde ik of er ook zulke lijdens waren en welke middelen tot herstel werden aangewend. Meermalen gebeurde het, dat mijn geleider mij geen inlichtingen daaromtrent behoefde te geven. Als ik het dek opsloeg en de bedden onderzocht, ontdekte ik maar al te duidelijk, dat er zulke lijdens waren. Onder de middelen om het gebrek tegen te gaan noemde men in de eerste plaats 's zondags te huis blijven, onthouding van 't ontbijt of 't middageten en op de onderlagen der krib slapen. Dat die middelen geen gewenschte uitwerking hadden, blijkt daaruit, dat het gebrek in denzelfden graad bleef bestaan, of, waar men den lijdens dikwijls de spijs onthield, verergerde de kwaal.

Enkele kinderen zelfs werden er ongesteld bij, omdat er niet behoorlijk zorg werd gedragen voor verschooning der bedden. Straffen kunnen in dit geval schadelijke

gevolgen hebben. Ik heb een lijder gekend, die uit vrees voor straf 's nachts eene kunstbewerking op zich toepaste, waardoor hij zich zelven eene doodelijke ongesteldheid op den hals zou hebben gehaald, indien men 't niet bij tijds ontdekt had.

't Schijnt wel, dat er tegen dit gebrek geen geneesmiddelen bestaan. Dikwijls werden geneesheeren hierover geraadpleegd, doch hunne eenparige verklaring was, dat er geen middelen met meer succes werken dan wekken in den eersten slaap, de patienten 's avonds geen melkspijs geven, verschooning der bedden en onderkleeders en koudwaterbaden. Wij kennen gestichten, waar deze middelen met den gewenschten uitslag worden toegepast.

Lichamelijke straffen.

Waar gebrek is aan paedagogische kennis, waar de opvoeder het karakter zijner pupillen niet kent, daar zal men op eene verkeerde wijze het kwaad trachten te bestrijden. Straf is noodig, doch naarmate het getal kinderen grooter is, zal de opvoeder voorzichtiger moeten zijn in de toepassing van straf.

De straf moet natuurlijk zijn, d. i. zij moet overeenkomen met den aard des kinds. Door ontijdig, menigvuldig, ruw straffen verstompt men de vatbaarheid voor de zedelijke beteekenis der straf. Men mocht dit in weezengestichten wel helder voor den geest hebben en er ook naar handelen.

Een weeshuisbestuur vroeg eens aan een sollicitant naar de betrekking van beambte, of hij lichamelijke straffen noodzakelijk achtte. Zijn antwoord was juist en gaf den indruk, dat hij geen vreemdeling was op 't gebied van opvoeding.

Onder lichamelijke straffen bracht hij: de straf door onthouding van voedsel, de straf van het slaan, de onthouding van den slaap en de straf van het opsluiten.

„Ik zou deze straffen eerst dan toepassen,” zoo zei hij, „als ik de zekerheid had, dat zedelijk overwicht niet meer hielp.” ’t Is zeer juist opgemerkt, dat de zedelijke vorming van het kind schade lijdt, als de opvoeder de bekwaamheid mist om zedelijk overwicht uit te oefenen. Daaraan moet het worden toegeschreven, dat men in weeshuizen dikwijls straft zonder een ernstig woord van waarschuwing en vermaning te geven. Daaraan heeft dat ellendig stelsel van straffen in menig weeshuis zijn ontstaan te danken.

Als wij ons herinneren, welke straffen in weeshuizen door onervaren suppoosten worden toegepast, dan verwondert het ons niet meer, dat menig weeskind stomp is voor een waarlijk ernstig woord van terechtwijzing.

Nog een woord over de strafmethoden in enkele weeshuizen. In een gesticht, dat vrij goed stond aangeschreven in de publieke opinie, was men gewoon aanteekening te houden van ’t gedrag der verpleegden.

Als een leerling zich op de weeshuisschool misdroeg, dan kreeg hij een of meer aanteekeningen, terwijl de weesvader en de suppoosten buiten schooltijd insgelijks aanteekeningen gaven. Gebeurde het nu, dat een verpleegde negen of meer aanteekeningen in een week had, dan werd hem de straf opgelegd ’s zondags te huis te blijven. Men begrijpt, dat het getal strafschuldigen soms vrij aanzienlijk was, waarom de weesvader de tehuisblijvenden in de school plaatste en ze eenige honderden malen liet schrijven; „Alle kastijding, als die tegenwoordig is,” — en wat er verder volgt in Hebr. 12 vers 11. Daarna was het echter nog niet uit. Kreeg iemand 27 of meer

aanteekeningen in eene maand, dan werd daarvan kennis gegeven aan het college van Regenten en de verpleegde werd gestraft met veertien dagen huisarrest. Kwam iemand bij herhaling voor op de lijst, die aan H. H. Regenten werd gepresenteerd, dan werd de straf veranderd in onbepaald huisarrest.

In een ander gesticht was de weesvader gewoon de jongens, die 's avonds niet op tijd te huis kwamen, eenige centen (ik meen van 3) boete te laten betalen. Men kan licht nagaan, dat sommige knapen 's avonds gaarne voor drie centen wat langer uitbleven. Nog niet lang geleden paste men in een weeshuis de straf toe een verpleegde, die zich aan oneerlijkheid had schuldig gemaakt, het woord dief met wit garen op het kleedingstuk te naaien en hem daarmee eenige dagen in 't gesticht te laten rondloopen.

Wij zouden nog een aantal zulke straffen kunnen noemen, wier onnatuurlijkheid en schadelijkheid zoo in het oog loopen, dat het onnoodig is ze hier opzettelijk te behandelen.

Van meer belang is het na te gaan, welken schadelijken invloed de meest voorkomende straffen in weeshuizen op de lichamelijke ontwikkeling kunnen uitoefenen.

Wij willen daarbij gebruik maken van de geneeskundige raadgevingen van Dr. Heyfelder, die zijne wenken heeft gegeven mede met het oog op opvoedingsgestichten.

De straf door onthouding van voedsel.

Zij is eene der schadelijkste straffen bij kinderen, zoodra zij op het laten honger lijden neerkomt.

En toch wordt zij zoo dikwijls in weeshuizen toegepast.

Het is zoo gemakkelijk het ondeugende kind zonder eten naar bed te sturen. In den regel komt die bedreiging tot uitvoering bij de jongere verpleegden, daar men den ouderen die straf niet durft opleggen uit vrees voor verzet.

Men kan licht begrijpen, waarom de straf door onthouding van voedsel zoo schadelijk is. In den kinderleeftijd moet niet alleen datgene, wat dagelijks in organische stoffen verloren gaat, door stofwisseling of voeding hersteld worden, maar ook datgene voorhanden zijn, wat elken dag en elk uur tot nieuwe vorming — in den regel groeien genoemd — noodig is. Men kan dit opmerken aan den altoosdurenden en soms verbazenden eetlust der kinderen, die veel spoediger honger krijgen dan volwassenen.

In gestichten, waar de voeding niet krachtig genoeg en er te groote ruimte is tusschen de maaltijden, ziet men de kinderen hunkeren naar 't sein, dat den maaltijd aankondigt.

Wordt het noodige voedsel lang, dikwijls en bij herhaling onthouden, dan worden de kinderen daardoor ongeschikt om te arbeiden, te leeren, te begrijpen, ja zelfs om te zien en dit is zeer schadelijk voor de gezondheid en de ontwikkeling.

Bovendien heeft die straf in het oog der kinderen eene zeer onzedelijke beteekenis. Ik heb verpleegden hooren zeggen, dat de weesvader bij de straf door onthouding van voedsel zijn eigen financiëel voordeel op het oog had. Kinderen zijn vaak scherp en juist in hunne waarnemingen en zien het spoedig of eene straf aan drift of kwaden luim moet worden toegeschreven.

Het opdringen van spijsen. Eene zeer belangrijke vraag voor opvoeders van weezen is het: mag men kinderen spijsen opdringen, wanneer zij zich daarvan afkeurig toonen? Zeer zeker zou deze vraag hier niet zoo ernstig ter sprake gebracht worden, als het niet dikwijls gebeurd was, dat weesvaders en suppoosten kleinen kinderen twee of drie dagen dezelfde spijs hadden voorgezet, met de bedreiging, dat zij streng zouden gestraft worden, indien zij de spijs niet opaten.

Men was natuurlijk van gedachte, dat die weigering der kinderen nergens anders dan uit eigenzinnigheid ontstond — in dit geval zouden wij toegeeflijkheid van den opvoeder schadelijk achten — maar wij weten, dat het weigeren van spijs ook uit een verklaarbaren, ziekelijken tegenzin geboren wordt.

't Is waarlijk niet gemakkelijk en eischt wel veel ervaring deze beide gevallen van elkaar te onderscheiden. Geneeskundigen hebben opgemerkt, dat vele spijsen voor kinderen een bijzonderen bijsmaak hebben, omdat de smaak van het kind gevoeliger is dan die der volwassenen. 't Kan ook gebeuren, dat een kind tegenzin in zekere spijsen heeft, omdat zich daaraan de herinnering vastknoopt aan vroegere ongesteldheid ten gevolge van het overmatig gebruik.

Niet zelden ontstaat die afkeer uit de lichamelijke ongeschiktheid om die te kunnen verdragen.

„Vele menschen,” zegt Heyfelder, „krijgen aan den mond, in het gezicht, over het geheele lichaam een roosachtigen of blaasjes-uitslag na het eten van aardbeziën, visschen, kreeften, waardoor zelfs onaangename gewaarwordingen ontstaan.”

Men behoort deze gevallen in ernstige overweging te nemen en bij voorkomende weigering der kinderen wel nauwkeurig op te merken, waaruit die weigering geboren wordt. Volgens verklaring van geneeskundigen kan men het kind gerust dwingen tot het eten van eenvoudige spijsen, zooals vleeschsoep, rundvleesch, aardappelen, brood enz.

Het verkorten van den slaap. Een ander strafmiddel, dat in weeshuizen niet zelden wordt toegepast, is het verkorten van den slaap. In een gesticht was men gewoon om kinderen, die ongehoorzaam waren geweest,

niet op den gewonen tijd naar bed te laten gaan, maar tot straf twee of drie uren in eene kamer alleen te laten.

Uit een geneeskundig oogpunt achten wij het verkorten van den slaap een zeer bedenkelijk strafmiddel.

De slaap is vooral voor jeugdige kinderen even noodzakelijk als voedsel. Gedurende het eerste schoolbezoek is een slaap van tien uren niet te veel.

Niet minder schadelijk is het kinderen te vroeg naar bed te sturen, zooals in vele opvoedingsgestichten tot gemak van de beambten gedaan wordt.

Tot de regeling van het huiselijk leven in een weeshuis behoorde ook, dat verpleegden van 10—13 jaren 's avonds te 8 uren naar bed moesten en 's morgens te 7 uren moesten opstaan. Vooral in den zomer gingen de kinderen op dat uur niet dadelijk slapen, maar bleven nog een geruimen tijd wakker liggen. Juist dat wakker liggen kan aanleiding geven tot veel kwaad. Daarom achten wij het wenschelijk het naar bed gaan en opstaan niet zoo aan vaste regelen te binden, maar daarbij ouderdom en jaargetijde in aanmerking te nemen. Ook het toezicht bij het naar bed gaan en opstaan is van veel belang.

Er is veel tegen dit aan een der oudste verpleegden toe te vertrouwen; dit moet het werk zijn van den weesvader, de weesmoeder of van een vertrouwd beambte.

De straf van het opsluiten. De meeste opvoedkundigen verklaren, dat het onttrekken der vrijheid als straf voor haar misbruik, en de afzondering van anderen als straf voor vergrijpen jegens anderen, niet schadelijk is, indien men in dit opzicht met groote omzichtigheid te werk gaat. Naar 't oordeel van geneeskundigen is daar ook niets tegen, wanneer de straf van afzondering met mate en slechts bij hooge noodzakelijkheid gebezigd wordt. Geheel anders is de zaak, wanneer er sprake is van eenzame opsluiting.

Wij zouden kunnen wijzen op inrichtingen voor weezen, zelfs van latere stichting, waarin cellen voor eenzame opsluiting zijn gebouwd, wier inrichting nagenoeg dezelfde is als die eener cellulaire gevangenis.

Men wil echter die straf onder een anderen naam brengen en noemt ze eenzame afzondering, eene straf, die te nadeeliger is, naarmate het kind daarbij minder wordt aangezet om zich bezig te houden.

Als we die straf van een zedelijk standpunt beschouwen, dan houden we ons overtuigd, dat er misschien geen straf is, die meer bevorderlijk is aan zekere voor de gezondheid en het lichaam nadeelige, geheime verrichtingen dan afzondering in de eenzaamheid.

Een practisch opvoeder gaat van het beginsel uit, dat het voor jonge kinderen nadeelig is, als men ze alleen laat of aan personen toevertrouwt, wier zedelijke beginselen zeer twijfelachtig zijn. Ook in dien zin verklaren wij ons tegen eenzame afzondering in daartoe opzettelijk ingerichte vertrekken.

Is de eenzaamheid reeds voor volwassenen kwellend, nog veel meer is zij dit voor kinderen, die van nature levenslustig zijn.

De zaak krijgt nog een veel bedenkelijker aanzien, als men de straf van afzondering verzwaart door bang maken. Wij vreezen, dat een nauwkeurig onderzoek ons zou overtuigen, dat deze strafmethode in onze weeshuizen nog niet geheel vergeten is, maar nog gebezigd wordt door onverstandige suppoosten, die geen beter middel kennen om de kleinen stil te houden. Geen heviger gemoedsbewegingen kunnen er te weeg gebracht worden dan door schrik en ontzetting.

De voorbeelden van menschen, die daardoor krankzinnig werden, zijn niet zeldzaam en wanneer er voor volwas-

senen zulke nadeelige gevolgen van te duchten zijn, hoeveel te meer zal dan het bang maken de gezondheid en het leven der kinderen benadeelen, wier organisme zwaker is en die nog te weinig ontwikkeld zijn om waarheid en schijn te kunnen onderscheiden.

Tot slot van onze beschouwingen over de lichamelijke straffen willen we nog eenige oogenblikken verwijlen bij de vraag of lichamelijke straffen geheel te vermijden zijn.

Wij stellen hier de verklaring van ervaren paedagogen, zooals Niemeijer, Curtmann en Görlitz, voorop, dat er kinderen zijn, die ten gevolge eener verkeerde opvoeding zulk eene geaardheid hebben, dat zij geen ander overtuigingsmiddel kennen dan slagen. Ascott Hope, een paedagoog van onzen tijd, zegt in zijn voortreffelijk boek „Onze Jongens”:

„Ik stel een groot vertrouwen in een verbeterings-werktuig, dat „Dikhout” heet. Wij zijn vrijwel eenstemmig hierover, dat dit werktuig in zijne uitwerkselen verre de voorkeur verdient boven een of ander noodzakelijk kwaad, dat daarvoor in de plaats zou moeten treden. Het geeft niet half zooveel pijn, als andere dingen, die eens zoolang duren. Bij den omgang met jongens moeten wij niet minder afkeerig zijn van ziekelijke gevoeligheid dan van wreede tirannie, want het eene doet evenveel kwaad als het andere.

Ja, wij mogen onze jongens straffen, als zij het verdienen, maar altijd met rechtvaardigheid, beleid en sympathie, en dan zal hun verdriet nog zoo groot niet zijn, maar zij zullen het ten goede opnemen, wel wetende, dat wij handelen, zooals het behoort.”

Indien wij ons met deze uitspraak kunnen vereenigen, dan komen we tot de conclusie, dat men aan verwaarloosde knapen eene weldaad bewijst, als zij door lichame-

lijke straffen nog kunnen beteugeld en verbeterd worden.

Men zij echter indachtig, dat er velerlei gebreken kunnen ontstaan door eene herhaalde en onverstandige toepassing van dit strafmiddel.

Verstandige en bekwame opvoeders, die orde en tucht weten te handhaven, zullen wel zeer zelden tot dit hevige dwangmiddel behoeven over te gaan.

Vroegtijdige inspanning.

Dr. Heyfelder maakt de opmerking, als hij over dit onderwerp zijne gedachten mededeelt, dat men vaak met meer zorg de jonge dieren behandelt dan den jongen mensch. „Men laat,” zoo schreef hij, „het veulen vrij rondloopen en drijft de jonge ossen jaren lang in de weide; eerst wanneer zij groot en sterk geworden zijn, eischt men van hen arbeid. Bij den jongen mensch echter, die zooveel verhevener is dan het jonge dier, heeft men minder doorzicht, waagt men inspanning der hersenen, der oogen, van het geheele lichaam op een tijd, waarin hersenen, oogen en het geheele lichaam nog niet krachtig genoeg zijn om die inspanning te kunnen verdragen.”

Vraagt men waarom? Het antwoord is eene harde waarheid, maar toch eene waarheid.

De landman, op zijn voordeel bedacht, laat de veulens en jonge ossen zoo lang mogelijk in de weide, opdat zij later beter zwaren arbeid zouden kunnen verrichten of op de markt meer waarde zouden hebben, terwijl men de ontwikkeling van den jongen mensch dikwerf aan knellende banden legt, die lichaam en ziel beide schade doen en hem ongeschikt maken om later als zelfdenkend en handelend wezen op te treden.

Of zouden we te vergeefs zoeken naar gestichten, waar

de tijd zoodanig verdeeld is, dat de verpleegden, van nature tot luidruchtige spelen geneigd, schier geen vrijen tijd tot ontspanning hebben?

Wij zouden kunnen wijzen op jeugdige weesmeisjes, die men uren achtereen aan ondoelmatige naaitafels zeer fijn draadwerk laat verrichten, hetgeen een der eerste oorzaken van krommingen in den ruggegraat en kortzichtigheid is, waaraan vele verpleegden lijden. Voor een paar jaren heeft men hier te lande in sommige weeshuizen een onderzoek ingesteld naar de oorzaak van de menigvuldig voorkomende oogziekten. Uit dat onderzoek bleek, dat in weeshuizen over 't algemeen geen voldoende zorg wordt gedragen voor de geregelde ontwikkeling van het gezichtsvermogen of dat er niet genoeg gelet werd op den schadelijken invloed, dien sommige bezigheden op de gezichtszenuw kunnen uitwerken.

Voorts zijn er gestichten, waarin zeer vele meisjes lichaamsgebreken hebben, die het gevolg zijn van onachtzaamheid op de houding van 't lichaam bij 't verrichten van naaiwerk, waardoor het orthopaedisch gymnastiek-onderwijs moet worden aangewend.

In sommige weeshuizen wordt het beginsel toegepast om meisjes van 12 en 13 jaren huiswerk te laten verrichten.

Men meent, dat het goed is kinderen reeds vroeg aan huiselijken arbeid te gewennen, ook omdat zij dan gepaste bezigheid hebben. 't Is echter nog eene belangrijke vraag, wat men door gepaste bezigheid moet verstaan. Werkzaamheden, die de krachten des lichaams te veel inspannen, zijn voor kinderen van jeugdigen leeftijd zeer schadelijk.

Het verrichten van te moeielijke of te eenzijdig inspannende werkzaamheden is een der meest voorkomende oorzaken van krommingen in den ruggegraat. Ook daarom

is het af te keuren weesmeisjes op jeugdigen leeftijd in dagdiensten te plaatsen of als kindermeisjes te verhuren, daar men hen dan op een leeftijd, waarop zij betrekkelijk zwak en onontwikkeld zijn, uren lang kinderen ziet rondragen, eene bezigheid, die moeders maar al te gaarne aan zulke dienstmeisjes opdragen. De schoone aanbiedingen van hen, die aan 't gesticht een meisje komen vragen, kunnen maar zelden vervuld worden. Men belooft de kinderen te zullen bekend maken met huiselijken arbeid, dien zij in het weeshuis niet onder de oogen krijgen, maar als het er op aankomt, dan is er geen tijd en gelegenheid voor het toegezegde onderricht.

Niet slechts de oogenblikkelijke moeielijkheid en kwelling van met eene taak uit gebrek aan genoegzame kracht niet gereed te kunnen komen, moet bij overmatige lichaamsinspanning der kinderen in 't oog gehouden worden, maar ook het gevaar om het lichaam en de gezondheid voor den geheelen leeftijd te schaden.

Het is stuitend als men een kind een arbeid ziet verrichten, die zijne krachten te boven gaat, en gemakkelijk door anderen kan worden waargenomen.

Het verraadt een hardnekkige ongevoeligheid, wanneer afhankelijke wezens, gelijk weezen zijn, hunne gezondheid of gezonde leden, het eenige kapitaal, waarmede velen later door de wereld moeten komen, aan het onverstand van opvoeders moeten ten offer brengen. Niet het voorschrift van een college van Regenten, maar de innige overtuiging, dat het tot de dure verplichting van den weesvader behoort voor het geluk des kinds te waken, moet den opvoeder aansporen om in den kinderkring al datgene weg te nemen, wat de ontwikkeling zou kunnen schaden of belemmeren.

De gewichtige, doortastende hervormingen in het ge-

stichtsleven geschieden nooit door reglementaire bepalingen, door een college van toezicht voorgeschreven, maar wel door de persoonlijkheid van den weesvader, die het gewicht zijner roeping gevoelt en bij wien het streven naar hervorming eene wet is geworden uit innige overtuiging.

Eene andere, in weeshuizen veelvuldiger voorkomende bezondiging tegen de lichamelijke ontwikkeling bestaat in de eenzijdige inspanning van den geest. Wij hebben reeds gezegd: 't schijnt er in weeshuizen stelselmatig op ingericht te zijn om de poëzie van den kinderleeftijd te dooden. Uit gemakzucht tracht men zich van die lastige, levendige en tierende kinderen te ontslaan en sluit hen op in een doodsch vertrek, waarin zij niets vinden, waarmee zij gepast den vrijen tijd kunnen doorbrengen.

Leopold zegt: „In ieder mensch ligt een prikkel om zich bezig te houden; de drift tot werkzaamheid laat zich in het kind zelfs niet met geweld uitroeien.” Als de opvoeder die drift niet op eene verstandige wijze weet te bevredigen, dan zoekt het kind zelf bezigheid en waar het die buiten zich zelve niet vinden kan, tracht het die bij en aan zich zelve te vinden. Daardoor ontstaan zondige neigingen, die den jongen mensch naar lichaam en ziel bederven.

Eene huivering gaat mij door de leden, als ik er aan denk, dat er in weeshuizen zoovele kinderen zijn, die de gewoonte hebben op de nagels te bijten.

Onwillekeurig komt mij daarbij het woord van Hildebrand in de gedachte: „Ik verzeker u, dat uw zoontje nagelt, Mevrouw! een nagelaar is hij en een nagelaar zal hij blijven: — wat kan de maatschappij goeds of edels verwachten van een nagelaar?”

In een weeshuis trachtte men de bezoekers niet in de

verblijfzalen van 't jonge volkje te brengen, omdat zij er zoo ellendig uitzagen. Er waren nauwelijks geschikte zitplaatsen en de banken, die er stonden, droegen de duidelijke sporen van de zucht der kinderen om bezig te zijn. De muren waren met een tal van uitdrukkingen en namen voorzien, waaronder enkele van eene zeer onzedelijke strekking.

Men zou wijs doen, indien men de kinderkamer in een weezengesticht vol platen hing en van doelmatig en nuttig speelgoed voorzag, dat onder leiding en toezicht eener verstandige opvoedster werd gebruikt.

Wat moet er van worden, zoo men de zorg voor de kleinen aan ongeschikte personen toevertrouwt?

Wij zagen eens in een weeshuis eene kinderkamer, waar twintig kleinen van 3—7 jaren doodstil bij elkaar zaten, met de handjes gevouwen en met angstige blikken naar de vrouw ziende, die zij moeder noemden, en wier uiterlijk reeds duidelijk genoeg zei, dat zij dien armen stumpers 't leven vergalde. Alle ziektekundigen verklaren, dat vroegtijdige inspanning oorzaak is van ontsteking der hersenen, die zoo menig kind wegsleept, zwakheid van geheugen en eene zekere dofheid in 't begrijpen.

Wisdóm, rechte houding, ontwikkeling van borst en ademhalingswerktuigen en de spijsvertering lijden onder de gebukte houding des lichaams, het aanhoudend zitten in eene kamer en door gebrek aan frissche lucht en beweging.

Als de weesvader niet met zorg op deze zaken let, dan zal het gestichtsleven, dat toch reeds uit zich zelve abnormaal is, bij de verpleegden het evenwicht hunner zielsgesteldheid en de harmonie hunner ontwikkeling verbreken. Men ontwikkelt bij hen de eene zijde met

achterstelling van andere; men beantwoordt hun willens of onwillens vragen, die hunne weetgierigheid nog in het geheel niet zou gedaan hebben en dringt datgene op den achtergrond, wat aan den graad hunner ontwikkeling en aan hun toekomstig belang het naast ligt; men verwekt wenschen en hartstochten, die aan hun leeftijd niet voegen en verstompt hen voor de vreugde in verstandelijken arbeid en voor lust tot inspanning; in één woord, men vernietigt hunne individualiteit. Daarom ontdekt men in weeskinderen dikwijls zoo weinig energie, zoo weinig vastheid van wil, zoo weinig lust om zich een flinke positie te verschaffen in 't maatschappelijk leven, ook dan als hun de weg daartoe wordt geopend; daarom zijn onder weeskinderen zoovele vroegrijpe meisjes en onjeugdige jongelingen. Als tegenmiddel tegen de gebreken, die nog menig weezengesticht aankleven, zijn spierbewegingen, zooals lichaamsoefeningen in de vrije lucht, spel, wandelen, gymnastiek, zwemmen enz. zeer aan te bevelen. Gaat vooral dikwijls met uwe pupillen in de vrije natuur en laat ze zien en opmerken, wat zij wegens hun geïsoleerd leven zoo zelden onder de oogen krijgen. Dan geeft gij hun stof tot nadenken en leidt de gedachte van onderwerpen af, die de verbeelding tot kwade gewoonten en zondige neigingen zouden kunnen prikkelen.

Maakt zoo de knellende banden van het reglementair gestichtsleven los en geeft eene vrije en natuurlijke inrichting aan het huiselijk leven. Alleen dan, als het gestichtsleven in de meest wenschelijke overeenstemming is met het burger-gezin, kan het individu naar waarde geschat en hoofd en hart met goeden teerkost voorzien worden. Slechts bij die inrichting kan het lichaam naar eisch verpleegd worden en het kind ruimte en gelegenheid

vinden zijn bijzonderen aanleg, zijne neigingen ten goede en zijne talenten te beproeven en te ontwikkelen. —

De ontwikkeling der huwbaarheid.

Voor opvoeders in weeshuizen is dit onderwerp hoogst belangrijk. Onbekendheid met den tijd en de verschijnselen van de ontwikkeling der huwbaarheid is oorzaak, dat menig opvoeder niet al datgene vermijdt, wat voor de gezondheid schadelijk kan zijn. De opmerkingen van Dr. Heyfelder over deze zaak mogen wel behartigd worden.

Men is gewoon den tijd van de ontwikkeling der huwbaarheid te rekenen tot het einde van den kinderleeftijd, terwijl dit tijdvak inderdaad reeds vroeger begint. Met andere ontwikkelings-perioden heeft het de neiging tot ziek worden gemeen en het meest kan men dit opmerken bij 't vrouwelijk geslacht.

Daarom is het van veel belang reeds nauwlettend toe te zien in de jaren, die dien tijd vooraf gaan en in de onmiddelijk daaropvolgende jaren en te trachten alles uit den weg te ruimen, wat verderfelijk zou kunnen zijn.

Groote inspanning van lichaam en geest, slecht voedsel, gemis aan vrije beweging en frissche lucht oefenen zeer zeker een schadelijken invloed uit.

De ontwikkeling der huwbaarheid gaat met eene in- en uitwendige linkschheid gepaard, die door het bewustzijn er van nog vermeerderd wordt. Het is zeer verkeerd die onbeholpenheid belachelijk te maken.

Het berispen en onderrichten is onrechtvaardig en dwaas; onrechtvaardig, omdat dit verschijnsel tot de natuurlijke ontwikkeling van den mensch behoort, en dwaas, omdat deze toestand verdwijnt, zoodra de voltooide ontwikkeling van het lichaam heeft plaats gehad.

Het hoofd van een opvoedingsgesticht moet in dezen nog meer op zijne hoede zijn dan ouders, omdat het gestichtsleven als van zelf een verward samenstel van gevoelens en voorstellingen opwekt, die op het geslachtsleven betrekking hebben en die juist om hunne onbepaaldheid en donkerheid gevaarlijk zijn.

Een belangrijken invloed oefenen de omringende personen in dit tijdperk uit. Wanneer in dezen leeftijd een groot getal meisjes en knapen wordt bijeengebracht zonder bepaald en verstandig toezicht, dan worden er licht woorden gesproken en daden opgemerkt, die de verbeelding tot onnatuurlijke handelingen prikkelen.

Hetzelfde gevaar bestaat voor knapen, die op betrekkelijk jeugdigen leeftijd in volkrijke werkplaatsen gebracht worden, waarin zij maar al te dikwijls ontuchtige woorden hooren en onzedelijke gebaren zien, die de opmerkzaamheid van den knaap op een gebied brengen, waarop hij zijne gedachten opvult met beelden en voorstellingen, die de geslachtsdrift te vroeg doen ontwaken. Ook zonder omgang met onzedelijke personen kan er schade veroorzaakt worden aan de natuurlijke ontwikkeling der huwbaarheid. Tot die schadelijkheden behooren het gebruik van geestrijke dranken, alle zenuwprikkelende spijzen en specerijen en een te rijkelijk weelderig voedsel, waardoor volgens de verklaring van geneeskundigen bij zwakke gestellen onwillekeurig ontvloeijing kan ontstaan.

Dr. De Gelder is in zijne opmerkingen over de te vroege ontwakning van de geslachtsdrift zeer uitvoerig en geeft daarvan zulk eene nauwkeurige en belangrijke beschrijving, dat wij het voor den opvoeder van weezen van gewicht achten zijne opmerkingen in gewijzigden vorm over te nemen.

Bij de behandeling van de ontwikkeling der huwbaar-

heid vinden we gepaste aanleiding om te spreken over zekere geheime zondige handelingen, die ten koste der gezondheid en dikwijls van de geheele verwoesting des lichaams plaats hebben. Het voorkomen er van zal voor een deel onder de macht van den weesvader gelegen zijn, als wij ons herinneren, welke nadeelige straffen in sommige weeshuizen worden toegepast en hoe de kinderen soms zonder verstandig toezicht worden groot gebracht.

De weesvader toch is verantwoordelijk voor hetgeen er in het gesticht omgaat en moet waken voor dubbelzinnige, onverstandige gesprekken, die door ouderen in 't bijzijn van jongeren kunnen gevoerd worden.

Mede behoort het tot zijne verantwoordelijkheid het huiselijk leven zoo in te richten, dat daardoor het bekrompen samenzijn en de al te vertrouwelijke omgang tusschen knapen van verschillende leeftijd onmogelijk worden gemaakt.

Toevallige omstandigheden kunnen tot dit allerontzettendst kwaad aanleiding geven, gelijk wij dat vroeger bij de behandeling van de kleederdracht en de lichamelijke straffen met een enkel woord hebben gezegd.

Meer dan wenschelijk is het, dat opvoeders in weeshuizen, omtrent dit zeer teedere punt met al de kenmerken bekend zijn, die tot herkenning van dit kwaad kunnen leiden. Wanneer wij onze ondervinding toetsen aan de uitvoerige mededeelingen van den ervaren paedagoog Niemeijer, dan aarzelen wij geen oogenblik hier eene plaats te geven aan zijne opgave van de kenmerken der geheime zonden.

Wij kunnen die verdeelen in twijfelachtige: als bleekheid van aangezicht en lippen, eene vaak plotselinge verandering van kleur, ingezonken, holle en schuwe oogen, met bruine kringen er om; verslapping van gelaatsspieren,

verlegenheid bij het sterk aanzien van dezen of genen, een stinkende adem, een matte en slepende gang, aanvallen van onmacht bij langdurig staan, beving en schielijke vermoeidheid der handen, het beven der stem en machteloosheid na geringe inspanning van krachten.

Al deze kenmerken kunnen echter ook gevolgen zijn van onreinheid, wormen, kwade vochten, aanleg tot tering en te vroegtijdige inspanning der zielsvermogens. Eenigszins zekerder zijn de volgende kenmerken: groote aandoenlijkheid van karakter, een gevolg van zwakke zenuwen, hevige aandoeningen en weenen zelfs zonder eigenlijke aanleiding daartoe; mismoedigheid, vreesachtigheid, verstrooidheid van gedachte, gepaard met haastig schrikken, onrust en angstigheid; schaamrood worden, wanneer er van zekere onderwerpen gesproken wordt; het stijf aanzien van den persoon, die spreekt, met schijnbare oplettenheid, zonder eigenlijk te weten waarvan hij spreekt; zichtbare werkzaamheid der verbeelding bij het lezen van zulke plaatsen, die de zinnelijkheid opwekken; schrikken bij elke verrassing, stomphed der zinnen en des begrijs, bijzonder op zekere dagen en op zekere uren meer dan op andere; bitterheid des gemoeds, welke zich door nijd, wangunst, een ongezellig in zich zelf gekeerd bestaan en door bedekte streken verraadt. Grootere waarschijnlijkheid nog van het plegen der geheime zonden kan worden afgeleid uit: neiging tot eenzaamheid, onverschilligheid voor vervroolijkende vermaken en luidruchtige spelen, schuwe blooheid en vermindering van den omgang met de andere sekse; langdurig verblijven op donkere plaatsen, op het geheim gemak, onbehoorlijke houding, ligging en beweging des lichaams, vooral van de beenen, verbergen van handen in de onderkleederen of onder mantels, japonnen, dekens; in het bed blijven liggen,

langer dan den gewonen slaaptijd, terwijl mede niet onopgemerkt mag blijven een al te vertrouwelijke, aan drift grenzende omgang met jongelieden van dezelfde sekse en menigvuldige afzondering van de overige speelgenooten en de lust om liefst alleen te zijn.

„De minste jongelieden van het mannelijk geslacht,” zegt Niemeijer verder, „blijven geheel vrij van de onnatuurlijke prikkeling der schaamdeelen. Zeer velen leeren die enkel bij toeval, of door den vroegen aandrang van het gestel; andere of door het voorbeeld of door opzettelijke verleiding.” Aan opzettelijke verleiding staan zoowel meisjes als jongens bloot, vooral in gestichten, waar zeer vele kinderen van verschillenden leeftijd zonder bepaald opzicht bij elkaar wonen. Daartegenover staat echter, dat men hen in goede opvoedingsgestichten van kleinen omvang dikwijls veel beter kan nagaan en scherper in het oog houden dan bij de huiselijke opvoeding.

In goede opvoedingsgestichten kan men dit; doch met het oog op hetgeen wij vroeger gezegd hebben over voeding en kleding, lichamelijke straffen en verstandig toezicht, zijn wij er zeker van, dat er wellicht niets meer aanleiding geeft tot opwekking van geheime zonden, dan het reglementair gestichtsleven.

Wij mogen hier niet onopgemerkt laten voorbijgaan, dat de wijze, waarop men in sommige gestichten godsdienstzin bij de verpleegden wil aankweken, juist aanleiding geeft tot onzedelijke gedachten. Zoo is men bijv. in sommige weeshuizen gewoon alle verpleegden 's morgens in eene zaal te vereenigen en onder het ontbijt uit den bijbel te lezen. Daar is op zich zelve niets tegen, maar wel achten wij het verkeerd, zooals soms gebeurt, bij Genesis aan te vangen en met de Openb. van Johannes te eindigen.

De bijbel is geen boek om aan kinderen in zijn geheel voor te lezen, daar er menigvuldig met ronde woorden over onderwerpen gesproken wordt, waarover wij ons zouden schamen, indien zij aan volwassenen werden voorgelezen.

Beter is 't het voorbeeld te volgen van goede gestichten, waar de leiding van de huiselijke godsdienst-oefening uitsluitend aan den weesvader is opgedragen, die in 't morgenuur de kinderen bijeenbrengt en ze naar aanleiding van een bijbelwoord een eenvoudig woord toespreekt, naar hunne behoeften en vatbaarheid berekend.

Ten aanzien van opheldering omtrent de voorttelling acht Niemeijer elke inlichting van bedenkelijken aard, omdat zij de phantasie te veel bezighoudt.

Wat zal men echter antwoorden, indien in ernst de eene of andere vraag over dit onderwerp (bijv. bij het zien paren der dieren) zeer naïf en onnoozel van de kinderlippen komt? Zijn de kinderen nog jong, dan zullen zij met algemeene antwoorden op hunne vragen te vreden zijn: bijv. dat die dieren stoeien, spelen enz. Worden zij grooter, dan is het wel niet altijd mogelijk hen geheel onkundig te laten. „In dit geval,” zegt Niemeijer, „heeft de opvoeder hier juist de voortreffelijkste gelegenheid den jongen mensch met eene heilige huivering voor de wijsheid des Scheppers, in deze inrichting blijkbaar, te vervullen en hem tevens te waarschuwen voor het door schandelijk misbruik verstoren van een zoo kunstig werk, als het menschelijk lichaam, ook van deze zijde beschouwd, blijkt te zijn.”

Uitgaven van Van Hoogstraten & Gorter te Zwolle.

Geschiedenis van Nederlandsch Oost-Indië, van de vroegste tijden tot onze dagen, geschetst in tafereelen door S. H. TEN CATE, 1e aflev. royal 8° formaat met portret. Dit belangrijke werk zal compleet zijn in 30 afleveringen van 40 Cents.

Neêrland's roem ter zee. De geschiedenis van ons zee-wezen van zijn ontstaan tot onze dagen, geschetst in tafereelen door S. H. TEN CATE, 1e afl. royal 8° formaat met portret. Dit werk zal compleet zijn in 25 à 30 afleveringen. Prijs bij in-teekening f 0.40 per afl.

NB. De inteekenaren ontvangen als **gratis-premie** een groote en prachtige oleografie, naar de schilderij van N. PIENEMAN, voorstellende. **Admiraal de Ruyter gekwetst in den Zeeslag, 22 April 1676.**

Wereldgeschiedenis van de jaren 1848—1870, naar het Hoogduitsch van J. MÜHLFELD door S. H. TEN CATE, tweede vermeerderde druk, 3 dln. gr. 8°. Prijs f 11.25.

NB. De koopers van dit werk ontvangen als **gratis-premie** (zoolang de voorraad nog strekt) een groote en prachtige oleografie, naar de schilderij van G. WAPPERS, voorstellende, **de burgemeester van der Werff bij het beleg van Leiden in 1574.**

Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, door JHR. MR. J. C. DE JONGE, met 45 portretten van de voornaamste zeehelden en een tal van platen, kaarten, plannen en facsimilés; derde uitgaaf, 5 deelen roijal 8° formaat. Prijs f 21.—, gebonden in 5 prachtbanden f 26.—.

Beschrijving van alle landen, staten en rijken der aarde, Aardrijkskundig handboek volgens de jongste toestanden, naar de tweede Hoogduitsche uitgave van DR. SACK, met een voorbericht van DR. J. J. KREENEN, 5 deelen roijal 8° formaat. Prijs f 29.60, gebonden in 5 prachtbanden f 33.10.

Supplement op dit werk. Prijs f 2.—.

Geschiedenis van de beschaving der menschheid, een algemeene Wereldgeschiedenis naar de behoeften van den tegenwoordigen tijd, naar het Hoogduitsch van G. FRIED. KOLB, door S. H. TEN CATE, met een voorbericht van DR. W. J. A. HUBERTS 2 deelen roijal 8° formaat. Prijs *f* 8.80.

Geschiedenis der negentiende eeuw, sedert het congres van Weenen, naar het Hoogduitsch van G. G. GERVINUS, door D. VAN HINLOOPEN LABBERTON, tweede, buitengewoon goedkoope uitgaaf, 10 deelen gr. 8° formaat. Prijs *f* 15.—, gebonden in 8 prachtbanden *f* 20.—.

Wereldgeschiedenis van den tegenwoordigen tijd, naar het Hoogduitsch van WILHELM MÜLLER, bewerkt door S. H. TEN CATE, het jaar 1871, 8° formaat. Prijs *f* 2.80.

Hetzelfde werk, jaargang 1872, 1e aflev., compleet in ongeveer 7 aflev., à *f* 0.40.

Macaulay's geschiedenis van Engeland, vervolgd door Lord Stanhope, (1701—1713), uit het Engelsch vertaald door DR. G. J. DOZY en S. SUSAN. Een deel gr. 8°. Verminderde prijs *f* 0.90, gebonden in prachtband *f* 1.40.

Kijkjes in Spanje. Toestanden en karakters uit het Spanje onzer dagen, naar het Hoogduitsch van GUSTAV RASCH, door S. H. TEN CATE. Een deel gr. 8° formaat. Prijs *f* 2.25.

Geschiedenis van het tweede Fransche keizerrijk, van Ham tot Wilhelmshöhe, naar het Fransch van EMILE LECLERCQ, door J. P. RIETSTAP. Een deel gr. 8° formaat. Prijs *f* 1.80.

Handboekje der statistiek van de staten en rijken der aarde, betreffende oppervlakte, bevolking, hoofdsteden, financiën, handel, vloot, legers enz., door S. H. TEN CATE. Kl. 8° formaat. Prijs *f* 0.65.

De vrijmetselarij, haar leer, doel en strekking in het licht van onzen tijd, naar het Hoogduitsch van J. G. FINDEL, door S. H. TEN CATE. Post 8° formaat. Prijs *f* 0.30.

De vrijmetselarij, geschetst in hare zedeleer, naar het Hoogduitsch van F. B. VON TRENTOWSKI door S. H. TEN CATE. Een deel gr. 8° formaat. Prijs *f* 3.—.